

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра туризму

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступінь вищої освіти **БАКАЛАВР**

на тему **“СПВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В СФЕРІ
ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ
РІВНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ”**

Виконала: здобувачка вищої освіти

IV курсу, групи Тур-43зСП

спеціальності 242 Туризм

(шифр і назва

спеціальності)

освітньої програми Туризм

ГАЙДУК Аліни Йосипівни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник к.е.н., доцент Світлана БУГІЛЬ

(наук.ступ., вчене звання, ім'я та прізвище)

Рецензент: _____

(ім'я та прізвище)

ЛЬВІВ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЗАОЧНОЇ ТА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
Кафедра _____ туризму _____

Ступінь вищої освіти _____ Бакалавр _____

Галузь знань _____ 24 _____ Сфера обслуговування _____
(шифр і назва)

Спеціальність _____ 242 _____ Туризм _____
(шифр і назва)

Освітня програма _____ Туризм _____
(назва ОП)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

ТУРИЗМУ

(назва кафедри)

(підпис)

Оксана КРУПА

(ім'я та прізвище)

“ _____ ” _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу здобувачки вищої освіти

Гайдук Аліни Йосипівни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи “Співробітництво України в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні: стан та перспективи”

керівник роботи _____ Світлана БУГІЛЬ, к.е.н., доцент _____
(ім'я та прізвище, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від “ 25 ” квітня 2023 р. № 118/к-с

2. Строк подання здобувачем роботи _____ до 4 грудня 2023 року _____

3. Вихідні дані до роботи: вітчизняні та зарубіжні законодавчі й нормативно-правові акти з питань міжнародного співробітництва в сфері туристичної діяльності, аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національної туристичної організації України та Державного агентства розвитку туризму, матеріали всеукраїнських і міжнародних конференцій, результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених, методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері туризму

Регулювання співробітництва у сфері міжнародного туризму: інституційна основа та інструментарій

Роль міжнародних організацій в ефективному туристичному співробітництві

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналіз розвитку міжнародної співпраці України в сфері туристичної діяльності

Аналіз тенденцій та проблем розвитку туризму в Євро регіонах за участі України

Розвиток та оцінка ефективності транскордонної співпраці між Україною та Польщею у сфері туризму

Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Досвід Європейського Союзу щодо співробітництва в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні та можливості його застосування в Україні
Активізація транскордонного співробітництва України в сфері туристичної діяльності через регіональні туристичні кластери

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунок, таблиці, схеми

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата		Відмітка про виконання
		завдання видав	завдання прийняв	
Стан охорони навколишнього середовища				
Охорона праці				

7. Дата видачі завдання “ 26 ” квітня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Отримання завдання для написання кваліфікаційної роботи.	26.04.2023 р.	
2.	Розробка та затвердження плану кваліфікаційної роботи, ознайомлення з літературними джерелами за темою, збір практичних матеріалів	до 30.05.2023	
3.	Написання вступу і I розділу	до 30.06.2023	
4.	Написання II розділу	до 25.09.2023	
5.	Написання III розділу	до 25.10.2023	
6.	Написання IV розділу і висновків	до 10.11.2023	
7.	Оформлення кваліфікаційної роботи і подання науковому керівнику для написання відгуку	до 20.11.2023	
8.	Перевірка тексту кваліфікаційної роботи на унікальність. Скерування на зовнішню рецензію	до 24.11.2023	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі	04.12.2023	
10.	Захист кваліфікаційної роботи перед Екзаменаційною комісією	14.12.2023	

Здобувачка вищої освіти _____ (підпис) _____ (ім'я та прізвище)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ (підпис) _____ (ім'я та прізвище)

УДК 338.48:339.92(477)

Гайдук А.Й. Співробітництво України в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні: стан та перспективи: кваліф. робота за спеціальністю “Туризм”. Львів : ЛНУП, 2023. 77 с. На правах рукопису.

Обсяг роботи становить 77 сторінок, включаючи 4 таблиці, 7 рисунків, 53 джерела.

У роботі висвітлені теоретичні засади співробітництва в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні, зокрема, розкрито сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері туризму, висвітлено особливості регулювання співробітництва у сфері міжнародного туризму та описано роль міжнародних організацій в ефективному туристичному співробітництві.

Проведено аналіз розвитку міжнародної співпраці України в сфері туристичної діяльності та тенденцій і проблем розвитку туризму в Єврорегіонах за участі України, а також зроблено оцінку ефективності транскордонної співпраці між Україною та Польщею у сфері туризму.

Запропоновано шляхи розвитку співробітництва України в сфері туризму та активізації транскордонного співробітництва України в сфері туристичної діяльності через регіональні туристичні кластери

ВСТУП		6
Розділ 1.	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ	8
1.1.	Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері туризму	
1.2.	Регулювання співробітництва у сфері міжнародного туризму: інституційна основа та інструментарій	12
1.3.	Роль міжнародних організацій в ефективному туристичному співробітництві	17
Розділ 2.	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	25
2.1.	Аналіз розвитку міжнародної співпраці України в сфері туристичної діяльності	25
2.2.	Аналіз тенденцій та проблем розвитку туризму в Єврорегіонах за участі України	30
2.3.	Розвиток та оцінка ефективності транскордонної співпраці між Україною та Польщею у сфері туризму	35
2.4.	Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище	40
Розділ 3.	ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИЗМУ	45
3.2	Досвід Європейського Союзу щодо співробітництва в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні та можливості його застосування в Україні	45
3.3	Активізація транскордонного співробітництва України в сфері туристичної діяльності через регіональні туристичні кластери	50
Розділ 4.	ОХОРОНА ПРАЦІ	57
4.1.	Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі	57
4.2.	Пожежна безпека	61
4.3.	Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму	63
ВИСНОВКИ		67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		72

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодні міжнародний туризм вважається однією з найважливіших форм міжнародного співробітництва, яка забезпечує багатьом країнам велике джерело надходжень до національних бюджетів і сприяє підвищенню рівня зайнятості населення. Він займає перше місце у світовій економіці, має певну конкурентоспроможність, є інструментом підвищення загальної конкурентоспроможності країни на глобальному та міжнародному рівнях, а також сприяє координації відносин між країнами.

З кожним роком світовий туристичний ринок стає все більш глобалізованим, і цьому сприяє міжнародне співробітництво, яке не тільки підвищує економічні показники, а й стає фактором, який безпосередньо бере участь у покращенні відносин між країнами, налагодженні партнерських і комерційних відносин, що зміцнює мир і добросусідство.

На даному етапі, незважаючи на різноманітні наукові дослідження з питань туризму, проблеми, що існують у міжнародному туристичному співробітництві, ще не повністю розкриті, а дослідження окремих аспектів вітчизняними та зарубіжними вченими все ще є дуже односторонніми. Разом з тим практика міжнародного співробітництва України у сфері туризму є недостатньо ефективною. Більшість актуальних проблем міжнародного туризму ще не знайшли належного вирішення.

Аналіз розвитку міжнародного співробітництва у сфері туризму в Україні показує, що галузь розвивається, але зростання ще недостатньо стабільне. Основною причиною нестабільності є низка факторів, які гальмують розвиток міжнародного співробітництва в Україні та звужують перспективні кроки у розвитку туризму.

Дана інформація свідчить про те, що роль багатовекторного міжнародного співробітництва в сфері туризму стає все більш важливою для України, що обумовлює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – розробка пропозицій щодо перспектив розвитку

співробітництва України в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні та основних форм її реалізації.

Досягнення поставлених цілей передбачає вирішення наступних завдань:

- розкрити теоретико-методичні засади співробітництва України в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні;

- розкрити роль міжнародних організацій в ефективному туристичному співробітництві;

- провести поглиблений аналіз стану розвитку міжнародної співпраці України в сфері туристичної діяльності;

- зробити оцінку ефективності транскордонної співпраці між Україною та Польщею у сфері туризму;

- розкрити основні проблеми міжнародного співробітництва України в сфері туристичної діяльності та запропонувати шляхи їх вдосконалення і розвитку на перспективу.

Об'єктом дослідження є міжнародне співробітництво як сфера діяльності в туристичній галузі України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні і практичні аспекти формування та реалізації міжнародної співпраці в галузі туризму.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення цілей дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів: узагальнення, аналізу та синтезу, системно-структурного та порівняльного аналізу, комплексного і системного підходів, структурно-логічного моделювання, статистичні методи, розрахунково-аналітичні методи, методи кількісного та якісного аналізу, прогнозування тощо.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

1.1. Сутність та особливості міжнародного співробітництва у сфері туризму

Сьогодні міжнародний туризм вважається однією з найважливіших форм міжнародного співробітництва, яка забезпечує багатьом країнам велике джерело надходжень до національних бюджетів і сприяє підвищенню рівня зайнятості населення. Він займає перше місце у світовій економіці, має певну конкурентоспроможність, є інструментом підвищення загальної конкурентоспроможності країни на глобальному та міжнародному рівнях, а також сприяє координації відносин між країнами.

Міжнародний туризм має ряд характеристик, які відрізняють його від інших видів туризму. Одним із них є перетин державних кордонів, включаючи процедури видачі паспортів і віз, митні процедури, валютний і медичний контроль. Ці процедури встановлюються країною для боротьби з нелегальною імміграцією, міжнародним тероризмом, торгівлею наркотиками, проституцією та дотримання встановлених порядків в'їзду та виїзду. Спеціальні служби перевіряють дотримання паспортно-візового режиму, вимог щодо вакцинації, правил та умов перевезення через кордон речей, товарів, валюти та валютно-обмінних операцій.

Міжнародний туризм — це подорож людини за межі місця постійного проживання, в тому числі через кордон, на період від одного дня до одного року з освітньою, розважальною, оздоровчою чи іншою метою, але не тимчасове перебування там для оплачуваної діяльності [11].

М. Мальська визначає міжнародний туризм як “один із найважливіших факторів соціально-економічного та соціального розвитку, який впливає на темпи економічного зростання, покращує показники торгового балансу, знижує безробіття та приносить стабільність валюти держави” [19].

За словами Я. Дубенюк, під міжнародним туризмом розуміють «особливу форму міжнародних економічних відносин, що виникають між країнами, які виробляють, просувають і споживають туристичні продукти, супутні товари та послуги» [12].

Міжнародний туризм визначається як "важлива сфера міжнародного співробітництва, яка здійснює конкретну діяльність на основі поваги до національної культури та історії народів кожної країни та основних інтересів кожної країни. Зокрема, розглядається, що міжнародний туризм має розвивати взаєморозуміння між людьми інших країн [12].

Процес глобалізації все більше впливає на розвиток і функціонування індустрії міжнародного туризму, що пов'язано з розширенням частки міжнародного туризму в платіжному балансі країн, забезпеченням зайнятості населення, сприянням диверсифікації економіки, раціональному використанню ресурсів туризму та відпочинку.

Ринок міжнародних туристичних послуг — це глобальна система економічних відносин, у якій здійснюється процес конвертації туристично-екскурсійних послуг у валюту та зворотна конвертація валюти в туристично-екскурсійні послуги [18].

Міжнародне співробітництво у сфері туризму – це «система партнерства на регіональному, державному та міждержавному рівнях, що забезпечує просування національного туристичного продукту країни на світовий ринок, сприяє її участі у світовому інформаційному просторі [43].

Співробітництво в галузі туризму – це вид спільної національної діяльності, що створює найбільш сприятливі умови для туристичних обмінів на взаємній основі, організації технічного співробітництва шляхом обміну туристичною інформацією, прийняття єдиних стандартів і технологій туристичного обслуговування, спрощення туристичних процедур [43].

Хоча дослідники ще не дійшли єдиної думки щодо цілей міжнародного співробітництва в індустрії туризму, більшість із них класифікують цілі за такими ознаками:

- використання туристичних відносин для зміцнення взаєморозуміння та довіри між країнами;
- використання туризм для розвитку взаємовигідних економічних зв'язків і торгівлі;
- розширення відносин та контрактів між культурними, науковими та технологічними установами світу;
- розробка загальних стандартів та технологій туристичних послуг та спрощення туристичних процедур.

У практиці масового міжнародного туризму набули розвитку і широко застосовуються різноманітні і досить ефективні форми міжнародного співробітництва в галузі туризму, зокрема: двостороннє співробітництво та багатостороннє співробітництво.

Двостороннє співробітництво є умовою довгострокового співробітництва у сфері розвитку туризму, що встановлюється між двома країнами через спеціальні угоди, більшість із яких називаються міждержавними угодами про співпрацю в галузі туризму.

Цілі, форми і методи співробітництва визначаються спеціальною угодою під назвою Міждержавна (міжурядова) угода про співробітництво в галузі туризму. Ці угоди вважаються найпростішою та найефективнішою формою міжнародного співробітництва, оскільки вони не вимагають створення складних організаційних структур для координації та реалізації.

Практика міждержавних угод широко використовується багатьма країнами, в тому числі і Україною.

Контроль за виконанням двосторонніх угод покладено більшою мірою на національні туристичні офіси та делегації, які регулярно зустрічаються для підбиття підсумків та планування наступного етапу роботи. Світова практика підписання двосторонніх угод продовжується і сьогодні. Пріоритет надається встановленню довірливих відносин з країнами з перспективними туристичними ринками [3].

Заходи двостороннього співробітництва спрямовані на:

- широке підтримання діяльності і співпраці туристичних організацій обох країн;
- спрощення прикордонних, митних та інші процедур подорожей;
- сприяння збільшенню туристичних прибуттів між двома країнами;
- обмін інформацією про подорожі;
- сприяння підготовці фахівців у сфері туризму;
- координацію співпраці відділів менеджменту туризму в рамках UNWTO та туристичних міжнародних організацій;
- дозвіл на створення рекламно-інформаційного туристичного бюро на території іншої країни.

Двостороннє співробітництво розвивається насамперед через щорічні засідання Міжвідомчої робочої групи з питань туризму та за участю міжурядових комітетів, особливо з країнами, які створили законодавчу базу для співробітництва, а також впровадження та реалізація міждержавних, міжурядових і міжагентських програм довго- та середньострокової співпраці.

В рамках Всесвітньої туристичної організації та інших міжнародних туристичних організацій Всесвітня туристична організація надає великого значення обміну туристичною інформацією, сприяє підготовці фахівців з туризму, координує співпрацю з управліннями туризму.

Багатостороннє співробітництво стосується дій з координації та спільного розвитку міжнародного туризму з двома чи більше країнами. Ця співпраця відбувається на різних рівнях: міжнародному, міждержавному, регіональному (транскордонному) та національному.

Перший, міжнародний рівень базується на регулярному проведенні міжнародних конференцій і форумів з питань туризму та подорожей, а також створенні та діяльності різноманітних міжнародних туристичних організацій [3].

Наступним після міжнародного регулювання у сфері функціонування глобального ринку туристичних послуг є міждержавний регіональний або транскордонний рівень.

Регіональні угоди поділяються на генеральні угоди та угоди зі спеціальних питань, пов'язаних із міжнародною туристичною діяльністю.

Угоди загального характеру можуть мати різні назви, але вони схожі тим, що конкретно визначають основні напрями та форми співробітництва у сфері міжнародного туризму. Їх положення відображені в планах і програмах співробітництва країн регіону [6].

Таким чином, в сучасних умовах індустрія туризму будь-якої країни не може існувати незалежно від інших країн. Для успішного функціонування туризму між країнами встановлюються дипломатичні відносини та підписуються угоди, що регулюють сфери співпраці в цій галузі. Найбільш ефективним механізмом створення сприятливого туристичного середовища є здійснення цілеспрямованого та системного двостороннього, багатостороннього, регіонального та міжрегіонального міжнародного співробітництва.

1.2. Регулювання співробітництва у сфері міжнародного туризму: інституційна основа та інструментарій

Загальна стратегія управління міжнародним туризмом у контексті сталого розвитку спрямована на визначення напрямків національного та міжнародного регулювання, інституціоналізму в цій сфері. Основна регулююча роль у розвитку міжнародного туризму належить наднаціональним органам і національним інституційним структурам, які розробляють відповідні стратегії і тактики участі країн і їх підприємств на ринку міжнародних туристичних послуг. Крім того, окремим компонентом структури управління та регулювання міжнародного туризму є агентство транскордонного співробітництва, яке може уніфікувати та реалізувати стратегічне позиціонування окремих регіональних центрів світових туристичних послуг.

Проте значні відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку різних країн зумовлюють особливості розвитку міжнародного туризму в

кожній країні. У зв'язку з цим обсяг прав і повноважень національних органів, що регулюють міжнародну туристичну діяльність, дуже різняться. Тому неоднорідність національних інституційних структур і різноманітність їх організаційних форм дуже ускладнюють узгоджену реалізацію транснаціональної спільної регуляторної політики у сфері міжнародного туризму.

З розширенням масштабів туристичної діяльності і перетворенням її в організований масовий туризм необхідно було узгодити туристичні інтереси різних країн і сформувавши глобальну стратегію розвитку міжнародного туризму. Міжнародний нагляд за туризмом в інституційному сенсі є багаторівневою, багатогранною інтерактивною міжнародною організаційною системою, ядром якої є Всесвітня туристична організація (UNWTO). Загальним напрямком їх діяльності є забезпечення функціонування міжнародного туризму відповідно до завдань сталого розвитку, а конкретними програмами та проектами є стандартизація якості туристичних послуг, лібералізація ринку міжнародного туризму та здійснення всебічної підтримки для розвитку міжнародного туризму в менш розвинених країнах.

Пріоритетними напрямками подальшої регуляторної діяльності міжнародних організацій у контексті необхідності сталого розвитку є допомога країнам, що розвиваються, у становленні міжнародного туризму, забезпечення широкої участі людей у міжнародному туризмі, соціально-демографічний моніторинг зайнятості у міжнародному туризмі, екологізація міжнародного туризму, розроблення відповідних галузевих екологічних стандартів.

У контексті процесу глобалізації, що триває, зростаюча роль туризму як галузі світової та національної економіки вимагає вирішення проблеми постійної координації між туристичною діяльністю та природним, соціокультурним, еколого-економічним, інформаційно-технологічним середовищем. Тому роль багатостороннього (міжнародного) співробітництва стає все більш важливою.

Багатостороннє співробітництво в галузі туризму реалізується у формі широких міжнародних форумів з питань туризму. Приклади включають Римську конвенцію ООН про міжнародний туризм і подорожі (1963), Конференцію з безпеки та співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975), Всесвітню конференцію з туризму (Маніла, 1980), Міжпарламентську конференцію з туризму (Гаага), 1980) у 1989 році).

Практика міжнародних відносин свідчить, що міжнародний туризм на всіх етапах свого розвитку є фактором зміцнення взаєморозуміння між країнами і народами, важливим засобом зміцнення миру і дружби, активним стимулятором зовнішньоекономічного розвитку, торгівлі та культурних відносин. У зв'язку з цим туризм був, є і буде сприятливим фундаментом для міжнародного співробітництва для досягнення плідних результатів. Тому більшість країн, зацікавлених у розвитку власних туристичних відносин, виявили зацікавленість у встановленні та розвитку широкого міжнародного співробітництва в цій сфері.

На основі аналізу методів управління та коригування розвитку туристичного ринку в умовах глобалізації можна сформувати наступну схему організаційної ієрархії управління (рис. 1.1).

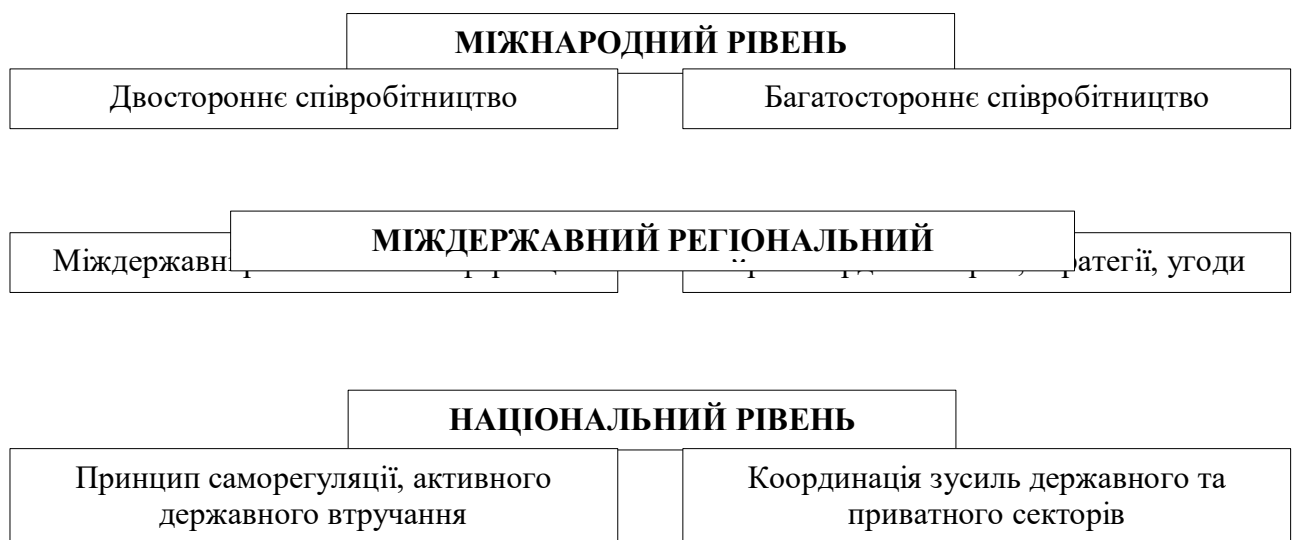

Рисунок 1.1 – Схема ієрархії органів управління у сфері міжнародного туризму

Джерело: побудовано автором

У той же час слід визначити інструменти, що належать до кожної з наведених груп (табл. 1.1). Документи з управління міжнародною туристичною діяльністю – це правові акти та офіційні документи, спрямовані на встановлення певного порядку, норм, правил, принципів і методів здійснення туристичної діяльності. Міжнародне регулювання – це система міжнародного впливу та низка заходів, призначених для ефективного управління певними видами міжнародної діяльності (підтримання стабільності, змін, порядку) відповідно до встановлених міжнародних принципів, норм і стандартів.

Таблиця 1.1 – Інструменти регулювання туристичної діяльності

Рівень регулювання та співробітництва	Інструмент	Приклад
Міжнародний	Міжнародні декларації Міжнародні конвенції	1963 р. – "Загальна резолюція з розвитку туризму". Прийнята на конференції ООН по міжнародному туризму і подорожам (Рим). 1980 р. – "Манільська декларація по світовому туризму". Прийнята Всесвітньою конференцією по туризму (Філіппіни). 1982 р. – "Документи Акапулько". Прийняті на Всесвітній нараді по туризму при ВТО (Мексика). 1985 р. – "Хартія туризму" і її складова частина "Кодекс туриста", Прийняті на сесії Генеральної асамблеї ВТО (Софія). 1989 р. – "Гаазька декларація з туризму". Прийнята на міжнародній конференції по туризму, що проводилася ВТО і Міжпарламентським союзом, є розвитком "Хартії туризму". 1991 р. – "Резолюція міжнародної конференції по статистиці подорожей і туризму". Проведена ВТО й Урядом Канади.
Міждержавний регіональний / Транскордонний рівень	Договори загального характеру і договори зі спеціальних питань міжнародної туристичної діяльності	Протокол про розвиток туризму на саміті Співтовариства розвитку Півдня Африки (САДК) 14 вересня 1998 р. Угода міністрів щодо співробітництва АСЕАН в галузі туризму від 10 січня 1998 р. Сеульська декларація Угода про співробітництво в галузі туризму від 23.12.1993 р. країн СНД 17 квітня 1999 р. в Санто-Домінго головами туристичних відомств Меморандуму взаєморозуміння щодо заснування Зони сталого туризму. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними органами влади або громадами (21.05.1980 р., м. Мадрид) Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів / в редакції від 01-12-1995, Щецин, Євросоюз Померанія.
Національний	Закони України, Постанови КМУ, Укази президента, Ліцензії,	Закон України "Про туризм" від 15.09. 1995 р. № 324/95-ВР. Закон України "Про ліцензування окремих видів господарської діяльності" від 01.06.2000 р. № 1775-ІІІ. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію" від 29.12.1995 р. № 1074.

	Сертифікати, Стандарти Постанова Кабінету Міністрів України "Про Програму розвитку туризму до 2005 року" від 28.06.1997р. № 702. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку органів ліцензування" від 14.11.2000 р. № 1698. Постанова Кабінету Міністрів України "Про строки дії ліцензії на проведення певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу" від 29.11.2000 р. № 1755. Інструкція про умови і правила здійснення підприємницької діяльності, пов'язаної з організацією іноземного і зарубіжного туризму (ліцензійних умовах), і контролю за їх дотриманням / Затверджена наказом Ліцензійної палати України і державного комітету України з туризму від 12.01.1999 р. № 5/1. Методичні рекомендації з організації поїздок вітчизняних туристів за кордон / Затверджено постановою Колегії державного комітету України з туризму від 16.04.1996 р. № 96/8. Програма забезпечення захисту і безпеки туристів / Затверджено постановою Колегії державного комітету України з туризму від 08.10.1996 р. № 96/5. "Про затвердження Правил користування готелями і надання готельних послуг в Україні" / Наказ Державного комітету по житлово-комунальному господарству України і Державного комітету України з туризму від 10.09.1996 р. № 77/44. Правила обов'язкової сертифікації послуг харчування / Затверджено наказом Державного стандарту України від 27.01.1999 р. №37. Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг / Затверджено наказом Державного стандарту України від 27.01.1999 р. №37.

Джерело: складено автором

Отже, сьогодні у світі сформувалася певна система міжнародних інституцій нагляду та співпраці. Чітка класифікація рівнів дає змогу сформулювати загальне бачення та проблеми вдосконалення сучасних систем управління, оскільки система регуляторних органів у туристичному секторі суттєво відрізняється залежно від країни та ролі туризму в її економіці, зокрема наявності унікальних природних і культурних ресурсів, потенціалу туристичного ринку країни, доступності туристичних ресурсів для вітчизняних та іноземних туристів, ролі країни на міжнародному туристичному ринку, масштабів інвестицій у туристичний сектор.

1.3. Роль міжнародних організацій в ефективному туристичному співробітництві

Сьогодні міжнародний туризм не тільки гарантує економічне зростання країн, що приймають і постачають туристів, але також має важливий вплив на загальний розвиток світової економіки та міжнародних відносин. Тому міжнародними туристичними потоками необхідно керувати як всередині країн, так і на міжнародному рівні.

Для міжнародного управління туристичною діяльністю та регулювання на міждержавному рівні були створені різні типи міжнародних туристичних організацій.

У сучасному світі міжнародні організації служать центрами аналізу та дослідження всіх основних питань глобального розвитку. Статистичні дані, зібрані міжнародними організаціями, аналіз світових тенденцій, рекомендації експертів міжнародних організацій ретельно вивчаються та використовуються урядами, науковими спільнотами та діловими колами. Статистичні публікації, звіти, дослідження та прогнози міжнародних організацій давно стали першокласним і надзвичайно надійним джерелом інформації.

Перед тим, як розглядати міжнародні організації як інструменти тісної співпраці у сфері туризму на світовому ринку, необхідно більш детально визначити сутність, роль, завдання та історію виникнення поняття «міжнародні організації».

Багато теоретиків вважають міжнародні організації першим кроком до об'єднання всього людства в міжнародну спільноту. На рис.1.2 узагальнено різні етапи виникнення та розвитку міжнародних організацій, запропоновано з'ясувати історичні тенденції та логіку формування сучасного розуміння природи міжнародних організацій.

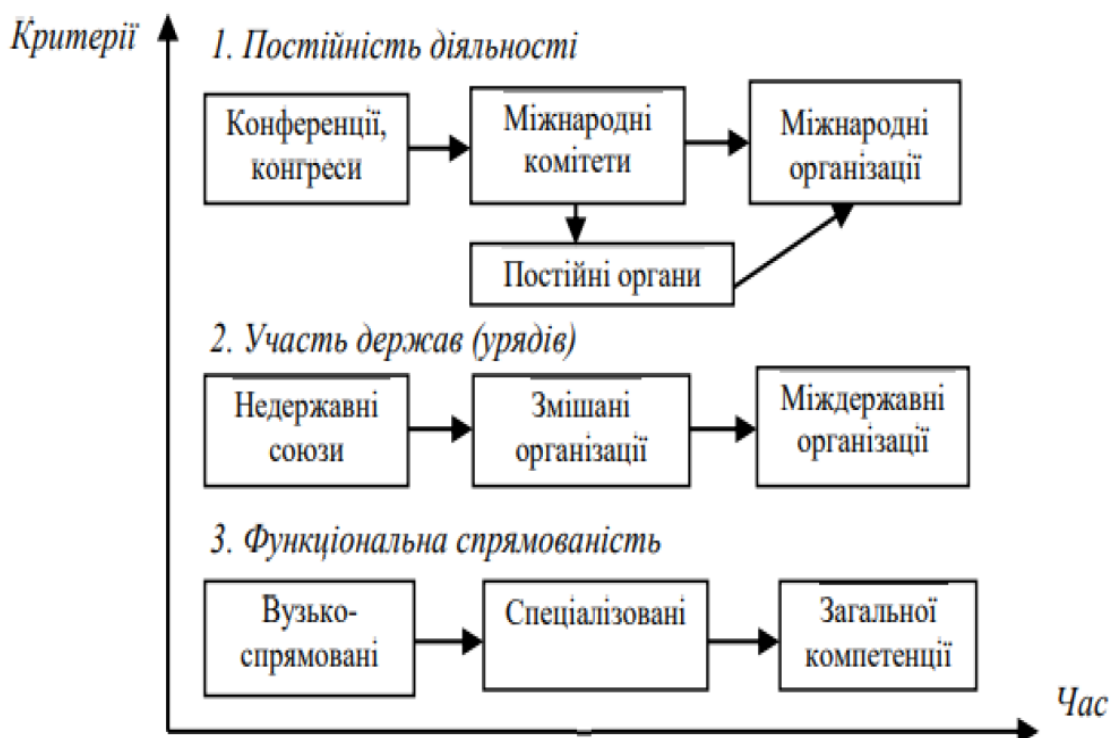

Рисунок 1.2. – Історичні тенденції зміни сутності міжнародних організацій

Джерело: побудовано автором

Термін «міжнародний інститут» включає два компоненти, наведені в (табл. 1.2). Міжнародні організації, як різновид міжнародного інституту, виступають як розробниками, так і користувачами набору законів і норм.

Таблиця 1.2 – Складові терміну «міжнародний інститут»

Міжнародні інститути			
Складові :			
<i>1 – організаційні структури</i>			<i>2 – сукупність законів, норм, правил, угод</i>
Міжнародні конференції (конгреси)	міжнародні комісії (комітети)	Міжнародні організації	

Джерело: побудовано автором

Організаційна структура терміна «міжнародний інститут» включає:

- Міжнародні конференції (конгреси);
- Міжнародні комітети (Комісії);
- Міжнародні організації.

Міжнародні організації є однією з важливих і найбільш ефективних форм багатостороннього співробітництва між державами-членами. Членами певних міжнародних організацій можуть стати тільки держави, але не національні асоціації, профспілки та асоціації. Такі організації називаються міжурядовими організаціями [32].

Як стверджує Пуцентейло П.Р., найпоширенішими міжнародними туристичними структурами є асоціації – це добровільні об'єднання, що складаються з національних організацій, фондів і підприємств індустрії туризму, а також окремих осіб, що мають на меті вирішення конкретних завдань у сфері туризму [32].

Велику роль у розвитку міжнародного співробітництва в галузі туризму відіграють численні постійні міжнародні туристичні організації. Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її спеціалізовані установи, а також Всесвітня туристична організація (ВТО) є особливо важливими.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) вважається однією з найстаріших, найширших і найбільш представницьких міжнародних організацій. 13 грудня 2005 року Генеральна Асамблея СОТ запропонувала нову аббревіатуру для організації: UNWTO.

Статут Організації Об'єднаних Націй визначає такі цілі організації, а саме:

- підтримка міжнародного миру і безпеки;
- розвиток дружніх відносин між народами і державами на основі поваги до принципів рівноправності та самовизначення всіх народів;
- співпраця для вирішення міжнародних економічних, соціальних, культурних і гуманітарних проблем і сприяння повазі прав і основних свобод людей;
- організація та координація дій країн для досягнення спільних цілей.

На основі Хартії (Статуту) виникла розгалужена система багатосторонніх договорів. Організація Об'єднаних Націй розробляє рекомендації, конвенції та заходи, які вона рекомендує своїм членам для прийняття для подальшого включення в законодавство або введення нормативних актів.

Основними установами ООН, які займаються основними питаннями міжнародного туризму, є:

- Генеральна Асамблея;
- Економічна і соціальна рада;
- Секретаріат.

Генеральна Асамблея (ГА) є головним політичним консультативним органом ООН. Кожна країна може направити делегацію до п'яти осіб і мати один голос. З'їзд зазвичай проводиться в Нью-Йорку.

Усі міжнародні та регіональні організації в індустрії туризму в першу чергу вважаються неурядовими організаціями та об'єднують різні державні та приватні установи.

Всесвітні туристичні організації покликані виконувати такі завдання:

- представляти та захищати інтереси туристичних організацій та компаній;
- визначати політику у сфері туризму;
- формувати стратегічні напрямки розвитку світового туризму;
- забезпечувати взаємовигідне співробітництво між країнами-членами цих організацій та ефективно сприяти вирішенню питань розвитку туризму та національного економічного зростання в них [32].

До всесвітніх туристичних організацій загального характеру належать:

- Всесвітня туристична організація (UNWTO);
- Всесвітня рада з подорожей і туризму (WTC);
- Міжнародна асоціація світового туризму (MT);
- Міжнародний туристичний союз (IUT);
- Міжнародний туристичний альянс (AIT);

- Всесвітня асоціація з питань дозвілля і відпочинку (VARA) тощо.

Всесвітня туристична організація (UNWTO) – універсальна міжурядова організація для співробітництва країн у сфері туризму. Вважається найбільш представницьким, авторитетним і активним органом.

Статут Всесвітньої туристичної організації ООН є міжурядовою угодою, ратифікованою 51 країною. Організація налічує 138 активних асоційованих членів і понад 350 філій.

Основними цілями Світової організації торгівлі є: розвиток міжнародного туризму як засобу сприяння економічному розвитку, миру та взаєморозуміння між народами. Особлива увага приділяється розвитку туризму в країнах, що розвиваються.

До організаційної структури WTO входять: Генеральна асамблея; Виконавча рада; Секретаріат. Генеральна асамблея є вищим органом WTO і складається з представників офіційних членів організації. В її завдання входить вирішувати найважливіші питання розвитку світового туризму, приймати відповідні резолюції та декларацію, що містить основні принципи туристичної діяльності.

Основними завданнями СОТ є: розширення та поглиблення співпраці в галузі туризму між її державами-членами для сприяння розвитку країн і регіонів; підвищення якості освіти та професійної підготовки кадрів у сфері туризму; планування, формулювання та реалізація заходів щодо захисту та раціонального використання навколишнього середовища; підвищення якості туристичних послуг та забезпечення безпеки туристичних послуг; вивчення туристичного ринку, збір, аналіз та систематизація статистичних даних, прогнозування розвитку туризму; забезпечення зв'язків та інформації між країнами.

Співробітництво між ООН і Всесвітньою туристичною організацією включає обмін відповідними порадами, інформацією та документами під час спільних консультацій і зустрічей, координацію зусиль, двостороннє представництво на зустрічах агентств і співпрацю з питань статистики.

Тому, хоча Всесвітня туристична організація ООН не є спеціалізованою установою ООН, вона має угоди з цією найавторитетнішою міжнародною організацією та деякими її спеціалізованими установами.

Цілями та завданнями туристичних організацій, які мають представництва по всьому світу, є:

- представляти та захищати інтереси галузі на міжнародному рівні та визначати тенденції й підходи розвитку галузі;

- розвивати та координувати співпрацю між галузевими організаціями та компаніями, а також з організаціями та компаніями в інших секторах туристичного сектора;

- розробляти та впроваджувати єдині принципи, норми та стандарти якості послуг у цій сфері, готувати фахівців у цій галузі та вирішувати актуальні проблеми її розвитку;

- інформаційна, видавнича та маркетингова діяльність.

Однією із всесвітніх туристичних організацій галузевого характеру є Міжнародна готельна асоціація (МГА). Основна мета організації – представляти інтереси світової індустрії гостинності на міжнародному рівні.

Одним із завдань МГА є: створення умов для широкого співробітництва між готельними компаніями; надання організації (її членам) інформаційних послуг з питань розвитку гуманітарних ресурсів, технологій та автоматизації, охорони навколишнього середовища, маркетингу; контроль за виконанням міжнародного права; координування туристичних досліджень та видавництво; фінансування цільових програм тощо.

Важливу роль у розвитку міжнародного туристичного співробітництва відіграють регіональні туристичні організації. Вони покликані сприяти налагодженню спільної діяльності туристичних організацій регіону та захищати їхні інтереси в інших міжнародних туристичних організаціях або представляти на міжнародних туристичних форумах.

До регіональних туристичних організацій загального характеру, що є найбільш авторитетними відносять:

- Американське товариство туристичних агентств (ASTA);
- Європейська туристична комісія (ETC);
- Асоціація туристичних агентств країн Тихоокеанського регіону (PATA);
- Конфедерація туристичних організацій країн Латинської Америки (COTAL);
- Європейська туристська група (ЕТАГ);
- Бюро організацій - членів ЛІТ у Європейському союзі (АІТ-ЕС);
- Асоціація з розвитку і координації європейських туристичних обмінів (АДСЕТЕ);
- Туристична асоціація країн Східної Азії (ЕАТА);
- Федерація туристичних асоціацій країн – членів АСЕАН (ФАТА);
- Асоціація туристичної індустрії Америки (ТІАА);
- Карибська туристська організація (КТО);
- Арабський туристичний союз (ЮАТ);
- Панафриканська туристична організація (ПАТО);
- Африканська асоціація подорожей (АТА) тощо.

Міжнародні туристичні організації, які приділяють особливу увагу всім основним питанням розвитку міжнародного туризму, називають універсальними.

Всесвітня федерація асоціацій туристичних агентств, до якої входять національні асоціації туристичних агентств різних країн зосереджується на найважливіших питаннях розвитку міжнародного туризму та є прихильником лібералізації туристичного бізнесу та захисту інтересів туристичних агентств.

Міжнародна федерація туроператорів об'єднує асоціації туристичних операторів та окремих туристичних операторів різних країн. Крім загальних питань розвитку міжнародного туризму приділяється також увага захисту інтересів туристів.

Всесвітня асоціація туристичних агентств (УАТА), в якій туристичні агентства з різних країн співпрацюють за встановленими нормами

представництва. Основна мета – стимулювання діяльності туристичних агентств та захист їх інтересів перед туристичними агентствами та транспортними компаніями.

Під професійними організаціями розуміються міжнародні туристичні організації, члени яких об'єднані комерційними чи соціальними інтересами, зокрема:

– Міжнародна асоціація повітряного транспорту об'єднує авіатранспортні компанії (авіакомпанії, аеропорти тощо), які обслуговують основні міжнародні та внутрішні маршрути. Основними завданнями організації є підвищення якості обслуговування пасажирів.

– Міжнародна асоціація конгресового бізнесу об'єднує туристичні компанії та підприємства з різних країн, які обслуговують учасників міжнародних та національних конгресів, конференцій та семінарів.

– Міжнародне бюро з соціального туризму об'єднує зусилля з профспілками та туристичними організаціями з різних країн для розширення співпраці у розвитку соціального туризму.

– Міжнародне бюро молодіжного туризму створило туристичні агентства та організації, які займаються молодіжним туризмом у різних країнах, з метою налагодження більш тісної співпраці.

Як бачимо, досвід і наукові дослідження сучасного світу доводять, що виникненню міжнародних організацій передувало досить тривалий процес розвитку міжнародних обмінів, у ході якого формувалися об'єктивні суспільні запити, що вимагали створення спеціалізованих міжнародних організацій для регулювання все більш складних багатосторонніх відносин між країнами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Аналіз розвитку міжнародної співпраці України в сфері туристичної діяльності

Україна надає великого значення міжнародній співпраці у формуванні та реалізації світової туристичної політики, включаючи фінансову та технічну допомогу Україні та міжнародні інвестиційні проекти у сфері туризму.

Завдяки своєму туристично-рекреаційному потенціалу Україна має чудову можливість стати одним із головних туристичних центрів Європи.

Розвиток співробітництва з ЄС здійснюється відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 1994 року, Плану реалізації Стратегії інтеграції України до ЄС, відповідно до статті 72 «Туризм».

На території України за підтримки Європейського Союзу в рамках Програми технічної допомоги проекту *Twinning Project* створено систему туристичних інформаційних центрів. Загальною метою проекту є створення ефективної та дієвої системи розповсюдження інформаційно-реklamних матеріалів шляхом забезпечення функціонування мережі регіональних туристично-інформаційних центрів в Україні.

Інструмент *Twinning* містить структуру, яка регулює співпрацю між національними установами та установами-партнерами в державах-членах ЄС. Відмінними рисами проектів *Twinning* є прямий обмін конкретним досвідом у регуляторній сфері окремої країни, спрямований на імплементацію норм і стандартів ЄС, передачу інновацій та передового досвіду між національними установами країн-членів ЄС та їх партнерами.

Впровадження інструменту *Twinning* було розпочато Європейською Комісією у 1997 році в контексті розширення ЄС. Цей новий інструмент інституційної розбудови було створено з метою інтеграції законодавства ЄС

у законодавство країн-партнерів. На сьогоднішній день реалізовано понад дві тисячі проектів Twinning.

На відміну від інших видів технічної допомоги, проекти Twinning не є традиційною технічною допомогою, що передбачає односторонню підтримку. Проекти Twinning мають бути спрямовані на вирішення конкретної проблеми та повинні мати на меті досягнення обов'язкових результатів, за які відповідає керівник проекту (вищий державний службовець з країни-члена ЄС та країни-партнера).

У рамках реалізації проектів Twinning передбачені такі види діяльності, як консультування (щодо підготовки законопроектів, організаційно-інформаційні питання тощо), тренінги, навчально-ознайомчі поїздки та стажування.

Проекти Twinning можуть бути класичними Twinning (тривалістю до 36 місяців) з бюджетом до 2 мільйонів євро або спрощеними Twinning (тривалістю до 6 місяців) з бюджетом 250 000 євро. Об'єднання партнерів по проекту може отримати спільну вигоду, наприклад:

- обмін досвідом та знаннями на основі рівноправного спілкування між партнерами проекту Twinning (від державних службовців до державних службовців);
- впровадження найкращих практик органів влади держав-членів ЄС;
- досвід управління проектами технічної допомоги, особливо проектами Twinning;
- досягнення відповідності національного законодавства у певній сфері нормам і стандартам ЄС;
- встановлення довгострокових робочих відносин та будувати професійні мережі, тим самим підвищуючи обізнаність держав-членів ЄС про країни-партнери;
- проведення навчань та тренінгів для вдосконалення професійних можливостей;
- розробка та впровадження адаптованих нормативно-правових актів,

необхідних для виконання домовленостей, досягнутих між країнами-партнерами та ЄС (угоди про асоціацію, плани дій, інтеграція до спільного внутрішнього ринку ЄС);

- внесення змін в організаційній практиці та культурі для покращення комунікації та координації між установами-партнерами та партнерами з ЄС.

Одним із напрямів співпраці з ЄС у сфері туризму є участь у національній програмі TACIS, яка спрямована на підтримку малого та середнього підприємництва для забезпечення ефективної роботи туристичної інфраструктури в міжнародних транспортних коридорах.

Також було прийнято Програму розбудови туристичної інфраструктури за напрямами національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей. Головними заходами плану реалізації визначено будівництво та реконструкцію автомобільних доріг, а також об'єктів туристичної інфраструктури та послуг.

Місто Яремче (Івано-Франківська область) реалізує два проекти ЄС: «Велокраїна» та «Програма розвитку транскордонного туризму». Партнерами проекту «Vikeland» виступили Карпатський національний природний парк, місцеві громадські організації та румунські партнерські організації Asociația Pentu Turisim, Cultura și Tineret. Проект реалізувався в рамках Програми транскордонного співробітництва Румунія-Молдова-Україна.

На території Львівської області за кошти грантів ЄС реалізуються такі туристичні проекти:

1. «Гео-Карпати – українсько-польський туристичний шлях»,
2. «Стимулювання розвитку туризму у Карпатському регіоні шляхом покращення сервісу та безпеки туристів»,
3. «Спільна промоція туристичних можливостей та культурно-історичної спадщини Львівської області, Підкарпатського та Люблінського воєводств»,
4. «Транскордонна співпраця для рекреаційного туризму польсько–

українського прикордоння»,

5. «Через кордони без бар'єрів – інтеграція неповносправних осіб через туризм і культуру», інші.

В Одесі реалізований проект «Туризм як каталізатор економічного розвитку в сільській місцевості», який був профінансований ЄС. Основна мета проекту – розвиток зеленого туризму та туристичної інфраструктури в Одеській області.

Також ЄС фінансував проекти «Підтримка економіки Закарпатської області через розвиток та популяризацію її туристичного потенціалу». Проект спрямований на розвиток регіональної туристичної інфраструктури, впровадження ефективної регіональної політики у сфері туризму та сприяння розвитку регіональних туристичних напрямків. Загальний бюджет проекту становить майже 900 000 євро, більшу частину якого надав Європейський Союз.

На Закарпатті реалізовано проект «Інтегрована система велотуристичних маршрутів на українсько-угорському кордоні», який передбачав будівництво транскордонних велодоріжок Лужанка – Берегово (3856 м) та Вилोक – Дяково (3150 м), а також будівництво велостанції в с. Берегшурань (Угорщина).

Україна також бере участь у перспективних проектах співпраці у сфері туризму, беручи участь у впровадженні новітніх туристичних технологій, методах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів за міжнародними стандартами, використанні глобальних інформаційних мереж тощо.

Україна є членом багатьох міжнародних асоціацій у сфері туризму, а саме:

1. WYSE Travel Confederation – це організація, яка прагне зрозуміти мінливі характеристики, мотивацію та потреби молодих мандрівників.

2. Дві українські компанії є членами туристичного альянсу WYSE, а саме «AnyWay Plus» та «Studex» – компанії, які займаються міжнародними молодіжними проектами, обмінами, освітою та стажуваннями.

3. World Federation of Tourist Guide Associations (WFTGA) є некомерційною професійною організацією, яка займається вдосконаленням професійної підготовки та етики.

4. Українська Асоціація туристичних гідів є членом WFTGA.

5. European tourism association (ЕТОА) є провідною торговою асоціацією туроператорів і постачальників, що працюють в європейських напрямках.

6. Серед членів ЕТОА є українська туристична агенція «ARKTUR» – туристична агенція, що пропонує в'їзні тури в Україну. Членами ЕТОА також є виставка UITT, провідна подія України у сфері туризму.

7. World Association for Hospitality and Tourism Education and Training (AMFORHT) є організацією, яка займається розвитком гостинності та туристичної освіти та об'єднує всіх професіоналів, пов'язаних із цими двома сферами. До AMFORHT також приєдналися Міністерство освіти і науки України та Київський інститут економіки та права туризму.

8. World Tourism Alliance (WTA) — це неурядова некомерційна міжнародна організація, яка надає професійні послуги своїм членам, створюючи платформу для діалогу, обміну та співпраці, як-от ділові зустрічі та обмін досвідом. Одним із членів цієї організації є TUI Group, одне з європейських туристичних агентств в Україні.

9. International Tourism Association of Professionals (ІТАР) — це міжнародна організація, яка спрямована на підтримку малих і середніх туристичних агентств і туроператорів, а також нових компаній і всіх, хто займається туристичною діяльністю: готелів, гідів, транспортних компаній тощо. Всього в ІТАР включено 174 українські компанії та їх філії.

10. Hostels International (HI) – це благодійна організація, яка керує Федерацією некомерційних асоціацій хостелів. Організація розробляє та гармонізує стандарти гостинності хостелів для максимального комфорту розміщення молоді в хостелі. В Україні є лише один хостел-член HI, Eurohostel, розташований у Києві.

Таким чином, незважаючи на численні проблеми міжнародного співробітництва Україна робить свій внесок у розвиток міжнародної співпраці. Україна активно створює різноманітні неурядові громадські туристичні організації, вступає до світових асоціацій, сприяє розвитку міжнародного туристичного співробітництва, результатом чого є розширення туристичних горизонтів, запровадження міжнародних стандартів якості туристичних послуг, розвиток рекламної діяльності та міжнародного партнерства.

2.2. Аналіз тенденцій та проблем розвитку туризму в Єврорегіонах за участі України

Останніми роками такі форми міжнародного співробітництва, як транскордонне співробітництво та створення єврозони, набули особливого значення, і за їх ефективної роботи вони можуть бути певним засобом реалізації соціально-економічного та політичного потенціалу прикордонних територій [2].

Єврорегіон – є однією з організаційних форм транскордонного співробітництва і діє на основі дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [34].

Єврорегіон діє в довгостроковій перспективі, має власні фінансові, технічні та адміністративні ресурси та має право приймати та приймати власні рішення. Співпраця єврозони є одним із головних важелів розвитку національних інтеграційних процесів у сферах економіки, охорони навколишнього середовища, інфраструктури, освіти, туризму, культури та науки. Основні види діяльності Єврозони включають: 1) підтримку регіонального розвитку; 2) обмін досвідом; 3) розвиток соціальної, дорожньої та прикордонної інфраструктури; 4) розвиток торгівлі, економіки, туризму, культури та розваг; 5) покращення здоров'я догляд, навколишнє середовище, збереження, утилізація відходів, партнерство з розвитку тощо.

Важливою складовою співпраці на прикордонних територіях в рамках Єврозони є спільне використання природних і рекреаційних ресурсів та реалізація планів і заходів природоохоронного змісту. Особлива увага приділяється розвитку туристичної діяльності, а саме реалізації спільних проектів з розвитку «зеленого» туризму та транскордонних туристичних маршрутів, формуванню туристичної інфраструктури та кластерів рекреаційного туризму.

В Україні налічується 10 єврон, які за територіально-географічними та адміністративними ознаками можна умовно поділити на такі категорії [4] :

- створені спільно з країнами-членами ЄС («Карпатський єврорегіон», «Єврорегіон «Буг», «Єврорегіон «Нижній Дунай», «Єврорегіон «Верхній Прут»);

- створені спільно з державами, які не є членами ЄС («Єврорегіон «Дністер», «Єврорегіон «Дніпро», «Єврорегіон «Слобожанщина», «Єврорегіон «Ярославна», «Єврорегіон «Чорне море», «Єврорегіон «Донбас»).

До їх функціонування залучені Вінницька, Волинська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька та Чернігівська області.

Єврорегіони за участю українських регіонів мають такі спільні риси: 1) сприяють розвитку транскордонного співробітництва між регіональними органами влади; 2) створені центральною владою на основі відповідних ініціатив знизу (крім єврорегіону «Буг»); 3) усі організаційні структури єврон формируються за однаковою схемою. Недоліком структурної організації єврон є відсутність підрозділів, які працюють з населенням і допомагають залучати кошти для реалізації транскордонних проектів для окремих організацій і підприємств. Також немає наглядового комітету, і поточна діяльність здійснюється державними департаментами, а не окремими агентствами.

У більшості європейських регіонів рекреаційно-туристичну діяльність

визначають як один із напрямків транскордонного співробітництва. Велика увага приділяється охороні природної та культурної спадщини як ресурсу для розвитку туризму (Єврорегіони Верхній Прут, Карпати, Буг). Для всієї євразії важливим напрямком діяльності, що сприяє розвитку туризму, є покращення інфраструктури: шляхів сполучення, закладів розміщення та харчування. Актуальним є питання розвитку прикордонної інфраструктури, особливо пунктів пропуску спрощеного режиму, особливо на територіях зі слабким прикордонним потоком. Для багатьох європейських регіонів, особливо Західної України, актуальним напрямком є використання національних культурних традицій для організації туристичних послуг.

Деякі євразії в Україні (Буг, Верхній Прут, Нижній Дунай та Карпатський) зосереджуються на підтримці розвитку транскордонної туристичної інфраструктури як одного з найефективніших способів використання унікального ландшафту та рекреаційного потенціалу регіону. Важливим напрямком удосконалення туристично-рекреаційної сфери є підвищення рівня зайнятості та швидке залучення європейського досвіду і кредитування для бізнесу, що є найбільш вигідним для розвитку систем транскордонного транспортного сполучення.

На розвиток транскордонного співробітництва у сфері туризму України негативно впливають різноманітні фактори, зокрема:

- низький рівень розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, особливо автомобільних доріг, мостів і поромів, що ведуть до державних пунктів пропуску;

- повільне впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон;

- законодавчі та інституційні обмеження розвитку малого та середнього підприємництва в прикордонних територіях України;

- відсутність поширених в інших країнах систем раннього попередження про стихійні лиха та захисту від надзвичайних ситуацій та раціонального використання природних ресурсів;

- низьке використання туристичного потенціалу та культурної спадщини прикордонних територій;
- відмінності в правилах і процедурах підготовки та фінансування проектів транскордонного співробітництва;
- менша активність учасників транскордонного співробітництва на регіональному та регіональному рівнях громад;
- недостатня донорська підтримка проектів транскордонного співробітництва у східній та центральній Україні призвела до нерівних умов та слабкої поінформованості про розвиток транскордонного співробітництва.

Водночас через військово-політичні причини, а саме повномасштабну війну російської федерації проти України, з лютого 2022 року Євროзона «Ярославна», «Донбас», «Слобожанщина», «Чорне море» остаточно припинила своє існування. У стані «застою» перебувають євროзони «Дніпро», «Буг», «Верхній Прут» і лише «Карпатський» розвивається. Дана євროзона охоплює 5 країн (табл. 2.1)

Таблиця 2.1 – Країни Карпатського євро регіону (дані 2021 року)

Країна	Столиця (к-сть населення, осіб)	Площа (кв.км)	Населення (осіб)	Густота населення (осіб/кв.км)	ВНП на душу населення, тис. доларів (2020р.)
Польща <i>(Республіка Польща)</i>	Варшава (1 7900 658)	312 685	38 625 478	126,1	16 479
Словаччина <i>(Словацька Республіка)</i>	Братислава (431 192)	49 036	5 456 000	111	16 441
Угорщина	Будапешт (1 752 286)	93 030	9 982 000	105	16 723
Румунія	Бухарест (2 354 510)	238 397	20 121 641	84	11 817
Україна	Київ (2 952 301)	603 700	40 997 699*	75	4830

Джерело: складено автором на основі [38]

До Карпатського євро регіону включено територію Словаччини (Кошицький та Пряшівський краї), сім повітів Румунії (Біхор, Селаж, Сату-

Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучава, Ботошань), Східну Угорщину від р. Дунай (медеє Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Ревеш, Яс-Надькун-Сольнок, Сабољч-Сатмар-Берег), Південно-Східну Польщу (Підкарпатське воєводство) та чотири області Західної України (Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську, Чернівецьку).

Відповідно до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки визначено пріоритетний напрямок розвитку КЄ, зокрема розвиток прикордонної інфраструктури в Карпатах, розвиток сільського (зеленого) туризму, охорона навколишнього середовища тощо [27].

Найсерйознішими викликами та перешкодами для транскордонного співробітництва у сфері туризму на східному та південному державних кордонах України є збройна агресія Російської Федерації проти України та анексія АР Криму та м. Севастополь, що створює неузгодженість між Україною та росією щодо транскордонного співробітництва. Станом на жовтень 2022 року російська федерація окупувала значну частину Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей, що не дозволяє розвивати євროзону на цих територіях.

Серед пріоритетів ряду євро регіонів – підвищення доступності інформації про туристичні продукти та їх просування, що вирішується шляхом реалізації ряду транскордонних проєктів. Ці цілі досягаються шляхом створення баз даних туристичних ресурсів, туристичних інформаційних пунктів і центрів, розробки веб-сайтів, карт, путівників і брошур. Серед стратегічних цілей і завдань свого часу недостатньо уваги приділено туристичній індустрії в євროзонах Слобожанщина, Ярославна, Дніпро та Донбас. Зважаючи на сьогоднішню надзвичайно складну військово-політичну ситуацію, транскордонні проєкти в цих зонах, а також у Чорноморському регіоні призупинені.

Разом з тим все більшого значення набуває питання посилення міжрегіонального співробітництва західного регіону України з країнами ЄС.

2.3. Розвиток та оцінка ефективності транскордонної співпраці між Україною та Польщею у сфері туризму

Розвиток відносин між Україною та Республікою Польща сприяє інтеграції України в глобальні та регіональні структури безпеки та співробітництва. Польща комплексно стимулює українських туристів до поїздок до Польщі. Важливим комплексом зовнішніх факторів розвитку транскордонного туризму є міжнародне співробітництво України та Польщі, зокрема членство в Міжнародній туристичній організації (UNWTO), Європейській туристичній організації та Світовій організації торгівлі.

Польща є одним із наших найближчих сусідів і відносини між двома країнами мають давню історичну традицію, тому стратегічним напрямом зовнішньої політики України є партнерство з Польщею. Зважаючи на те, що Польща є членом Європейського Союзу, Україна надзвичайно зацікавлена у розвитку з нею стратегічних відносин. Сьогодні співпраця між двома країнами відбувається майже в усіх галузях економіки, включно з туризмом. Оскільки Польща є лідером серед країн ЄС у перевезенні вантажів і транспортних засобів через митні кордони України, надзвичайно важливим є вивчення ефективності транскордонної співпраці в туристичній сфері.

ТКС є дуже ефективним «ґрунтом» для розвитку туристичної співпраці між країнами через обмін туристичною інформацією, співпрацю між туристичними організаціями, допомогу в підготовці проектів у рамках міжнародних проектів. Варто також зазначити, що сам по собі туризм є явищем, яке впливає на гуманізацію суспільних та етнічних відносин у контексті входження України до європейського економічного та культурного простору. Спираючись на досвід Польщі, прикордонні регіони України поступово перетворюються на центри європейського розвитку, приклад справжньої організації європейських прагнень України.

Вивчаючи транскордонні туристичні ринки, варто зазначити, що в міру того, як між країнами відбуваються процеси інтеграції та дезінтеграції, соціально-економічні умови змінюються на місцевому та регіональному

рівнях. Значною мірою вони передбачають бізнес з розвитку туризму на прикордонних територіях зі схожими соціально-економічними та природно-кліматичними умовами. Проте певні політичні події чи військові конфлікти можуть зменшити туристичні потоки між країнами. Наприклад, військова агресія росії проти України призвела до того, що з Польщі прибуває менше громадян (рис. 2.1).

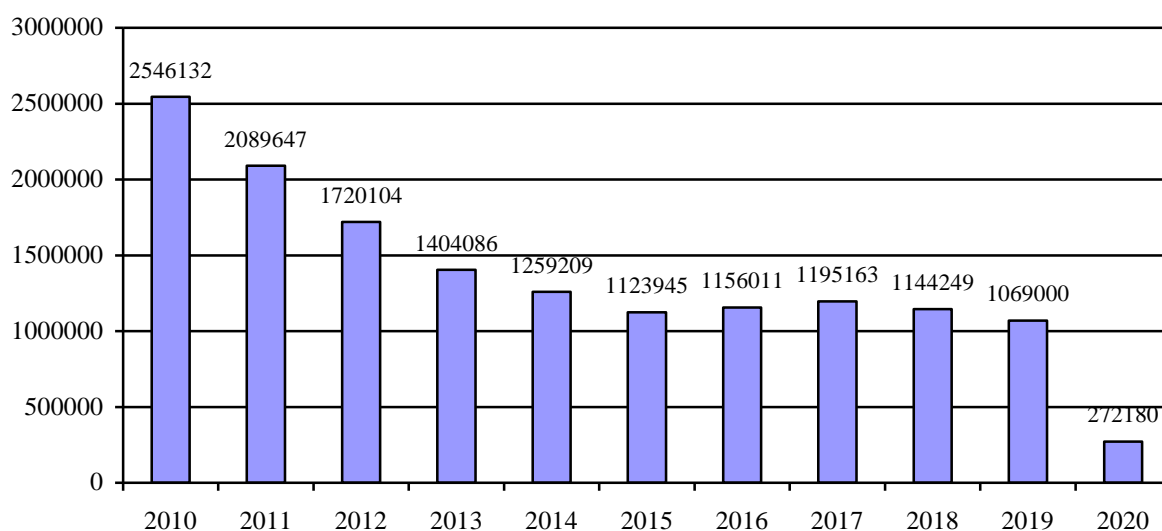

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості прибулих іноземних громадян з Польщі в Україну з 2010 по 2020 рр., ос.

Варто зазначити, що розвиток транскордонного співробітництва між двома країнами сприяв зростанню кількості українців, які подорожують до Польщі (з роками динаміка зростає), яка лише у 2019 році впала до 9 885 607 осіб. (рис. 2.2).

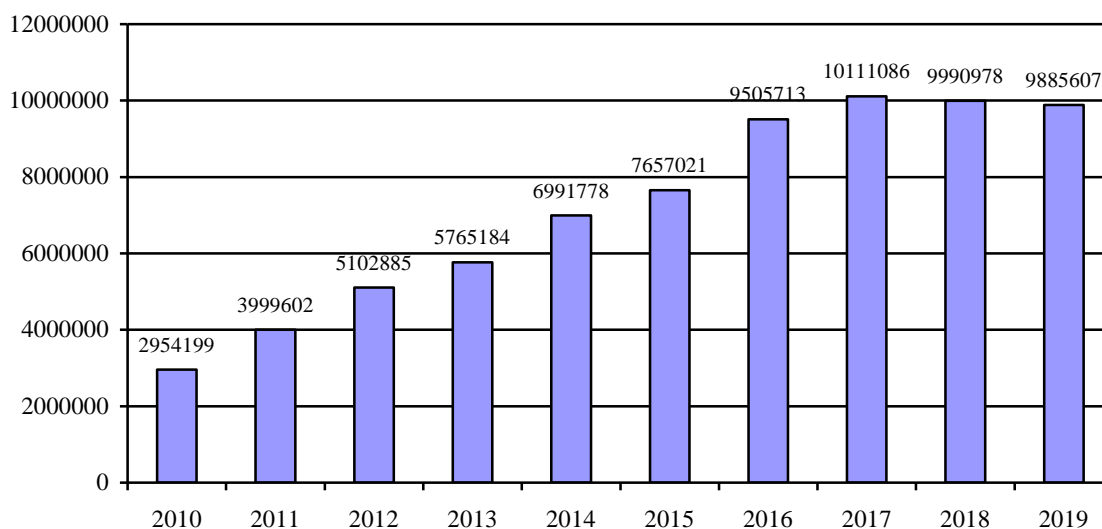

Рисунок 2.2 – Динаміка виїзду громадян України до Польщі з 2010 по 2019 рр., ос.

Джерело: Рисунок 2.2 – Динаміка виїзду громадян України до Польщі з 2010 по 2019 рр., ос.

Проте українці їдуть до Польщі не з метою туризму, а щоб заробити грошей. Дані Польського інституту економічних досліджень показують, що з 2013 по 2019 рік кількість іноземців на польському ринку праці зросла з 2,5% до 7%.

Великі інфраструктурні проекти в рамках програми транскордонного співробітництва «Польща-Україна» відбираються та затверджуються Спільним комітетом планування перед передачею до Європейської Комісії. За останні роки було визначено вісімнадцять таких проектів, які стосуються вдосконалення та розвитку транспортних і туристичних послуг та інфраструктури, вирішення загальних проблем безпеки, підвищення ефективності та безпеки кордонів, охорони здоров'я та сприяння місцевій культурі та історії. Бюджет реалізації програм становить 52,07 млн євро.

Для глибшої оцінки двосторонньої співпраці варто проаналізувати транскордонну статистику Львівської області та порівняти її з польськими регіонами (Карпатським та Люблінським воєводствами). Дані, оприлюднені

на сайті Головного управління статистики у Львівській області, свідчать, що область потребує додаткових коштів на утримання колективних закладів розміщення, оскільки останніми роками їх життєздатність знижується (табл. 2.2), особливо у 2019 році, коли кількість таких об'єктів зменшилось до 130. порівняно з попередніми роками. У Карпатському та Люблінському воєводствах ця кількість зростає.

Таблиця 2.2 – Колективні заклади розміщування, одиниць

Заклади розміщення	Рік									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Львівська область										
Кількість закладів розміщення	268	317	328	342	340	331	343	337	129	130
Підкарпатське воєводство										
Кількість закладів розміщення	379	429	452	498	513	527	582	582	642	652
Люблінське воєводство										
Кількість закладів розміщення	322	315	336	343	363	369	422	445	472	478

Джерело: [44]

Співпрацю в рамках транскордонного співробітництва можна оцінити за обсягом польських інвестицій у Львівську область. На рисунку 3 наведено динаміку польських інвестицій у Львівську область з 2010 по 2020 роки.

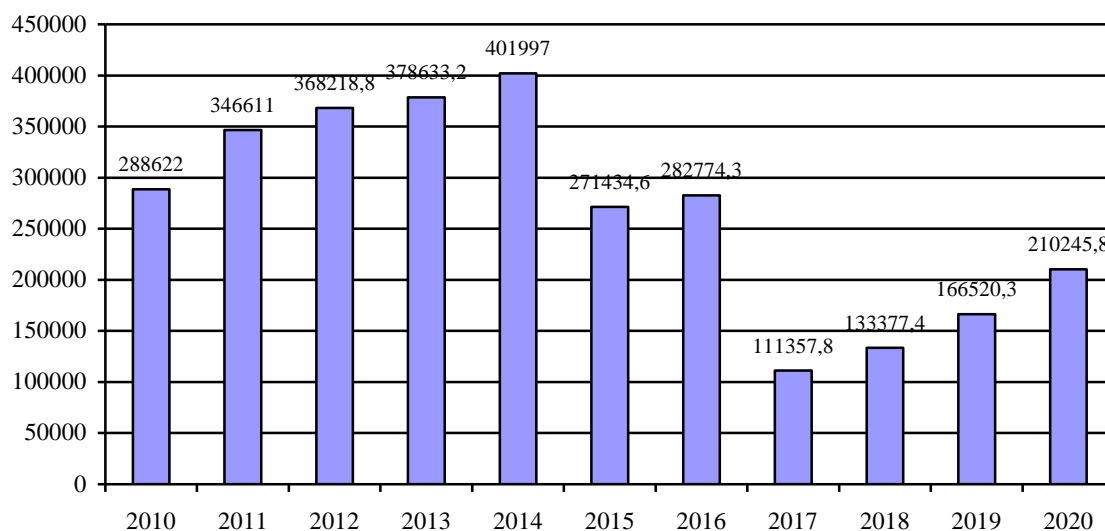

Рисунок 2.2 – Динаміка інвестицій з Польщі у Львівську область з 2010 по 2020 рр. тис. дол. США

Джерело: складено автором на основі [8]

Відтак, динаміка інвестиційних потоків з Польщі на Львівщину свідчить про зменшення інвестиційних надходжень у 2017 році до 111,36 млн дол. Однак на початку 2020 року інвестиційна активність дещо покращилася, досягнувши 210,25 млн доларів. США.

Отже, роль транскордонного співробітництва у сфері туризму між Україною та Польщею є надзвичайно важливою. Транскордонне співробітництво у сфері туризму сприяє покращенню іміджу прикордонних територій, розвитку інфраструктури та збільшенню зайнятості, поглибленню прямих партнерських відносин між туристичними підприємствами та організаціями, покращенню якості туристичних послуг, підвищенню конкурентоспроможності туристичних послуг, налагодженню співпраці між громадськими організаціями; створенню спільних туристичних транскордонних продуктів; впровадженню закордонного досвіду регулювання туристичних послуг; налагодженню контактів з іноземними представництвами та ін.

2.3. Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище

Туризм впливає на збереження й розвиток культурного потенціалу, сприяє гармонізації відносин між різними країнами та народами. Важливою функцією туризму є те, що він змушує уряди, громадські організації й комерційні структури брати активну участь у справі збереження й оздоровлення навколишнього середовища. З метою запобігання негативного впливу туризму на довкілля органи місцевого самоврядування, органи контролю, адміністрації природоохоронних установ постійно контролюють дотримання вимог природоохоронного законодавства, щоб не допустити перевищення рекреаційного навантаження і деградації природного середовища. Вплив туристичної діяльності на навколишнє середовище може бути як позитивним, так і негативним.

Позитивний вплив включає охорону і реставрацію пам'яток природи, історії, культури, створення національних парків і заповідників, збереження лісів, захист рослинного і тваринного світу.

Негативний вплив, на жаль, більший, зокрема, це вплив на якість води в річках, озерах, морях і на якість повітря, зростання викидів шкідливих речовин транспортними засобами, самовільне розміщення тимчасових баз відпочинку, забруднення відходами навколишнього середовища, самовільне розпалювання вогнищ. Такі види туристичного відпочинку, як полювання, риболовля, збирання рослин, завдають значної шкоди живій природі і призводять до зменшення чисельності або навіть до повного зникнення фауни та флори певних територій. Зростання населення в туристських регіонах, будівництво нових туристичних потужностей потребує залучення якомога більшої кількості природних ресурсів, що, своєю чергою, збільшує навантаження на навколишнє середовище.

Із зростанням впливу всіх цих факторів запобігти забрудненню довкілля та привести цінні природні території до належного стану можна лише шляхом залучення природоохоронних інвестицій. Проте за даними державної статистики, 2020 р. в Україні інвестиції переважно спрямовувалися на

охорону і раціональне використання водних ресурсів – 35,5 %, атмосферного повітря і проблем змін клімату – 34,8 % та поводження з відходами – 15,5 %. Водночас, освоєні обсяги інвестицій на охорону і раціональне використання ресурсів рослинного і тваринного світу становили лише 0,3% усіх капітальних інвестицій природоохоронного призначення, що не відповідає сучасним вимогам формування сталого соціально-економічного розвитку країни.

Проблема впливу туризму на навколишнє середовище залишається дуже актуальною і потребує регулювання, підтримки та належного контролю з боку держави.

Закон „Про охорону навколишнього природного середовища” визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

У ст. 1 цього Закону зазначено, що завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідація негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Повноваження місцевої адміністрації в галузі використання та охорони земель, природних ресурсів і охорони довкілля визначені в Законі України „Про місцеві державні адміністрації”. Відповідно до цього Закону, місцева державна адміністрація зобов'язана:

- розробляти та забезпечувати виконання затверджених у встановленому законом порядку програм раціонального використання земель, лісів, підвищення родючості ґрунтів, що перебувають у державній власності;

- розробляти, подавати на затвердження відповідної ради та

забезпечувати виконання регіональних екологічних програм; звітувати перед відповідною радою про їх виконання; вносити до відповідних органів пропозиції щодо державних екологічних програм;

– вживати заходів до відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону довкілля підприємствами, установами, організаціями і громадянами;

– вносити пропозиції відповідним органам місцевого самоврядування щодо організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Протягом останніх десятиріч у різних країнах розроблено програми, орієнтовані на гармонізацію відносин між туризмом і природним середовищем. Серед них: зелений туризм, екотуризм, сталий туризм. На практиці ці альтернативні напрями туризму передбачають обмеження нового туристичного будівництва, пропагування екологічних видів транспорту, впровадження екологічних технологій для найбільш поширених форм туризму (відпочинковий, піший), а також підвищення екологічної свідомості туристів і місцевих жителів.

З метою обмеження шкідливого впливу традиційних видів туризму на довкілля експерти пропонують науково розроблені методики та обмежуючі заходи. Це створення “закритих” територій – національних парків, заповідників, заказників (їх кількість у світі на кінець 1980-х років становила понад 500 млн га); розробка методів регулювання туристичних потоків (введення квот на відвідання заповідних районів, вхід тільки для проінструктованих осіб, свідоме зменшення кількості під'їзних шляхів та утруднення доступу). Для боротьби з особливо гострою проблемою в туризмі – проблемою густоти туристичних потоків – експерти з планування у сфері туризму ввели поняття пропускна здатність та допустиме навантаження, серед яких виділяють: соціально допустиме навантаження (густина туристичних потоків, яка не зашкоджує нормальній життєдіяльності населення і самих туристів); фізично допустиме навантаження (достатня

кількість місць у транспорті, засобах розміщення, пляжних площ тощо); допустиме навантаження на довкілля (наприклад, здатність природного середовища природнім шляхом переробляти стічні води, здатність природних об'єктів до самовідновлення тощо). Так, на думку експертів організації “Кіпріотські друзі землі”, максимально допустиме співвідношення між кількістю місцевого населення і туристів у сезон не повинно переважати 6:1, що досить часто порушується в популярних курортних центрах світу. Пляжні території, на думку експертів різних організацій, повинні плануватися з розрахунку від 5 до 25 м² на людину тощо.

Усі техніки, які пропонуються для зменшення негативного впливу туризму на довкілля на регіональному й національному рівнях, можна поділити на дві групи:

- макротехніки, пов'язані з плануванням об'єктів у туристичній зоні та зв'язків між ними;

- мікротехніки, пов'язані з управлінням потоками людей у самій зоні.

Макротехніки, серед яких політика “розкидання” або політика “горщиків з медом”, – створення альтернативних туристичних об'єктів та їх популяризація для відвернення туристів від особливо перевантажених туристичних центрів; зонування – визначення способів використання земель, привабливих для туристичної діяльності; розвиток “м'якого” туризму, що дозволяє тільки ті заняття, які властиві для даного району; створення умов для відпочинку поблизу міських центрів; туристична освіта населення тощо – мають на меті оптимальний розподіл туристичних потоків між районами та формування в потенційних туристів правильного ставлення до природного довкілля.

Мікротехніки – обмеження входу на туристичні об'єкти; використання цінового механізму; обладнання туристичних маршрутів і контроль за точками доступу тощо – допомагають зменшити шкоду від туристів, які вже прибули до даного регіону.

Але проблеми взаємодії та взаємозалежності туризму й довкілля вже

давно вийшли за рамки національних і регіональних інтересів і стали предметом обговорення на міжнародному рівні. Цю проблему піднімали і піднімають на більшості сучасних туристичних форумах, конференціях.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ В СФЕРІ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Досвід Європейського Союзу щодо співробітництва в сфері туристичної діяльності на міжнародному рівні та можливості його застосування в Україні

Співпраця в умовах сучасної глобалізації є запорукою успішного розвитку туризму. Крім того, будь-яка ефективна робота в цій сфері неможлива без співпраці всіх країн. Саме співпраця на основі національної взаємодії є двигуном, який активізує механізм глобального туристичного кола.

Враховуючи прагнення України до євроінтеграції та її надзвичайно позитивний досвід розвитку туризму, є доцільним розглянути таку співпрацю на прикладі Європейського Союзу – міжнародної інтеграційної організації, що діє на місцевому рівні та є найбільшим з туристичних партнерів України.

ЄС у межах своєї компетенції взаємодіє з державами та міжнародними організаціями, які не входять до складу цього утворення, реалізуючи тим самим свою міжнародну правосуб'єктність [45].

Право укладати міжнародні угоди є «основою зовнішньої діяльності ЄС» [46]. З моменту створення Паризької угоди в 1951 році та Римської угоди в 1957 році сфера застосування міжнародних угод ЄС значно розширилася як на основі прогресивних прецедентних рішень Суду Європейського Союзу, так і на основі результатів систематичних змін прогресивних та установчих договорів.

Співпраця між ЄС і країнами, що не входять до ЄС і міжнародними організаціями у сфері туризму відбувається в рамках міжнародних угод. Оскільки в туристичному секторі ЄС немає універсальної угоди, двосторонні угоди мають вирішальне значення.

В правовій системі ЄС виділяють декілька типів договорів. Наприклад, існує п'ять категорій двосторонніх угод у сфері туризму: угоди про торговельну та економічну співпрацю (в ЄС туризм вважається сферою економічного співробітництва, що, у свою чергу, означає, що на нього поширюється дія загальних принципів та форм такого співробітництва);

договір про культурне та наукове співробітництво; договір про співробітництво в галузі туризму; договір, що регулює окремі питання міжнародних туристичних обмінів; договір про дружнє співробітництво.

Іншим способом є розрізнення двох типів двосторонніх договорів у сфері туризму: угоди про загальні питання співробітництва в галузі науки, культури, освіти та спорту, які містять туристичні положення; угоди про співробітництво в галузі туризм.

Країни-члени ЄС мають право укладати будь-які міжнародні угоди, якщо міжнародні угоди не суперечать угоді, підписаній ЄС, або не належать до виключної компетенції ЄС.

Участь ЄС у роботі міжнародних організацій, які здійснюють діяльність, у тому числі у сфері туризму, є «важливою подією для ЄС на міжнародній арені». Саме тому, слід зупинитися більш докладно на співробітництві ЄС з деякими такими організаціями.

ЄС і ООН мають довгу історію співпраці в галузі туризму. Присутність і представництво ЄС в Організації Об'єднаних Націй є багатогранним: представництво всіх держав-членів ЄС, представництво Головування в ЄС і Ради ЄС в Генеральній Асамблеї ООН, представництво Європейської Комісії в Генеральній Асамблеї ООН.

Як спостерігач у більшості спеціалізованих установ ООН, ЄС не має вирішального голосу, але як учасник понад 50 багатосторонніх угод і конвенцій ООН, він є єдиним квазінаціональним гравцем. Комісія є представником ЄС в Організації Об'єднаних Націй, і її делегації направляються до різних установ ООН у Відні, Женеві, Парижі, Нью-Йорку, Римі та Найробі. У 1974 році прес-служба Європейської комісії в Нью-Йорку була офіційно визнана «делегацією» в ООН і отримала статус спостерігача на 29-й Генеральній Асамблеї ООН [50].

Країни-члени ЄС, Рада та Комісія регулярно зустрічаються для вироблення спільних позицій щодо різних сфер діяльності. Договори ЄС вимагають від них підтримки спільних позицій для посилення впливу ЄС на

міжнародній арені. Координація представництва ЄС є відповідальністю семи комітетів Генеральної Асамблеї ООН та її установ, включаючи Економічну та Соціальну Раду ООН (ECOSOC). Щороку проводиться понад тисячу внутрішніх координаційних нарад.

Співпраця між ЄС і Всесвітньою туристичною організацією досить специфічна і обмежена. Обговорення загальних питань туризму та міжнародного співробітництва в галузі туризму є завданням Всесвітньої туристичної організації (UNWTO), спеціалізованої установи ООН. Статут UNWTO передбачає три категорії членства: активне членство, асоційоване членство та афілійоване членство (статті 4-7). Повноправне членство надається суверенним державам, і тільки повноправні члени мають право голосу в головних органах Всесвітньої туристичної організації ООН.

Статус асоційованого членства надається всім регіонам, які не відповідають за зовнішні комунікації. Статус афілійованого членства надається міжнародним організаціям з особливими інтересами в галузі туризму, а також бізнес-організаціям і асоціаціям, діяльність яких пов'язана з цілями WTO

Афілійовані члени мають власні плани роботи та проводять щорічні збори та регіональні семінари. Всесвітня туристична організація ООН має Ділову та Освітню ради - дорадчі органи, учасниками яких є афілійовані члени. На даний момент UNWTO налічує понад 400 афілійованих членів. З 2000 року Всесвітня туристична організація ООН отримала статус спостерігача при Світовій організації торгівлі [47]. Однак ЄС досі не має представництва в UNWTO, що позбавляє ЄС можливості брати участь у її роботі.

Досить ефективним є співробітництво між ЄС та Світовою організацією торгівлі (WTO / World Trade Organization) у сфері туризму. Туризм і пов'язані з ним послуги займають домінуюче місце в міжнародній торгівлі послугами. Лібералізацією міжнародної торгівлі туристичними послугами займається WTO. WTO регулярно оцінює ступінь лібералізації

туризму [48].

У 1994 році в Марракеші було підписано Угоду про вступ Європейського Союзу до WTO (відповідно до Рішення Ради 94/800/ЄС від 22 грудня 1994 року) [52]. Угода набула чинності в 1995 році. Разом з угодою WTO у Марракеші було підписано Генеральну угоду про торгівлю послугами (GATS). GATS є дуже важливим для міжнародного туризму, оскільки туристичний сектор бере на себе найбільше зобов'язань

Заявленими цілями GATS є: розширення торгівлі туристичними послугами в умовах відкритості та подальшої лібералізації; підвищення рівня лібералізації торгівлі туристичними послугами; визнання права членів управляти пропозицією туристичних послуг на їхній території; сприяння розвитку участі країн, що розвиваються, у торгівлі туристичними послугами.

У рамках Генеральної угоди з торгівлі послугами туризм регулюється зобов'язаннями членів WTO у цій сфері, включаючи ЄС та його країни-члени. Ці зобов'язання стосуються умов входу на національний ринок туристичних послуг і можливості використання переваг національних установ.

Європейську комісію у WTO представляють її уповноважені з торгівлі, які є співробітниками Директорату з торгівлі Європейської комісії.

Значні особливості має також співпраця між ЄС з Організацією економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Co-operation and Development / OECD) у сфері туризму.

ОЕСР є тою організацією, в якій країни обговорюють і діляться національним досвідом і знаходять рішення спільних проблем, у тому числі в туристичному секторі [49]. Зараз в OECD входять 34 країни. OECD також підтримує робочі відносини з більш ніж 70 країнами, які не є членами, включаючи Україну. Туризм, як важлива економічна діяльність, є сферою державної політики в більшості країн OECD.

У рамках OECD діє інститут, що здійснює свою діяльність в туристській сфері - Міжнародний форум по статистиці туризму. Розглянемо

його докладніше.

В рамках OECD діє орган, що здійснює діяльність у сфері туризму - Міжнародний форум зі статистики туризму. Міжнародний форум зі статистики туризму був спільно заснований у 1994 році OECD та статистичною організацією Європейської Комісії (Eurostat) як спеціальна організація для регулярного обміну думками та досвідом щодо подій та застосування політики у сфері статистики туризму.

Міжнародний форум зі статистики туризму проводиться кожні два роки на запрошення приймаючої країни. Метою форуму є обговорення основних питань, пов'язаних із створенням гармонізованої статистики туризму, яка сприяє зміцненню співпраці між урядами, приватним сектором, науковцями, державами-членами та міжнародними організаціями.

Таким чином, можна зробити висновок, що співпраця між ЄС та різними країнами і міжнародними організаціями у сфері туризму базується на міжнародних договорах, які регулюють туризм та пов'язані з ним відносини. Така ситуація спричинена відсутністю виключної компетенції ЄС у сфері туризму

Співпраця між ЄС і різними міжнародними організаціями в галузі туризму має різний ступінь і форми. Так, ЄС досі не має представництва у Всесвітній туристичній організації. Проте ЄС бере участь у всіх сферах діяльності СOT. У сферах, де ЄС не має виключної компетенції (особливо туризм), ЄС діє спільно з державами-членами відповідно до попередньо узгоджених «спільних позицій».

Членство ЄС в OECD є вигідним, особливо для тих країн ЄС, які не є членами OECD (країни Балтії, Мальта, Кіпр, Болгарія, Румунія). Ця участь дає можливість Європейській Комісії використовувати унікальний матеріал OECD, включаючи статистику, експертні оцінки, дослідження у сфері туризму, для більш ефективного регулювання туризму в ЄС. ЄС має перевагу діалогу та консультацій в рамках OECD з усіма учасниками туристичних відносин.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стане ще одним кроком до покращення відносин між суб'єктами міжнародного права у сфері туризму.

3.2. Активізація транскордонного співробітництва України в сфері туристичної діяльності через регіональні туристичні кластери

Поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів зумовлене створенням і розвитком конкурентного середовища в усіх галузях економіки, включно з туризмом, з подальшим посиленням конкурентоспроможності цього сектора на міжнародному, національному, регіональному та міжнародному рівнях.

Вважаємо, що туристичне співробітництво на прикордонних територіях із сусідніми країнами має активно здійснюватися як основа економічного та соціального розвитку, координувати спільні дії, вирішувати індивідуальні проблеми, підвищувати ефективність використання рекреаційних ресурсів та туристичної інфраструктури, створювати та просувати туристичні продукти (послуги). Необхідно використовувати переваги новітніх форм економічної оптимізації територіального виробництва в українському та європейському прикордонних регіонах, зокрема однією з таких форм є транскордонні кластери.

Формування транскордонних кластерів є інноваційним елементом економічної співпраці між країнами та сприяє життєздатності та сталому розвитку економіки на прикордонних територіях.

Хоча поняття «кластери» ще не знайшло відображення у вітчизняному законодавстві, воно активно просувається в окремих проектах (Концепція створення кластерів в Україні, Концепція національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів). На законодавчому рівні ці документи, хоч і не були затверджені, сприяли формуванню інституційного середовища для кластерної моделі регіонального розвитку.

Кластер — це зосередження взаємозалежних компаній та установ у певній галузі, включаючи професійних постачальників, постачальників послуг, компаній та організацій, пов'язаних з їх діяльністю (таких як університети, органи стандартизації, галузеві асоціації тощо), які взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного.

Транскордонні кластери – це форми інтеграції незалежних підприємств та установ, які спеціалізуються на певних взаємопов'язаних галузях і зосереджені на суміжних територіях двох чи більше сусідніх країн.

Транскордонні кластери є однією з форм розвитку транскордонного співробітництва, яка спрямована на посилення конкурентних переваг кожного учасника кластеру в процесі формування ланцюга створення вартості в транскордонному просторі.

Варто зазначити, що структура транскордонних туристичних кластерів досить складна (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Структура транскордонного туристичного кластера

Компоненти кластера	Учасники
Туристичний блок	Туристичні агенції, готелі та інші засоби тимчасового розміщення, садиби, пам'ятки, заповідники, інфраструктура
Виробничий блок	Виробники продукції (послуг)
Науково-освітній блок	Навчальні заклади, які можуть задовольнити потреби у висококваліфікованих кадрах, науково-дослідні установи, відповідальні за стратегію розвитку туризму
Управлінський блок	Керівники організацій, що входять до кластеру, представники фінансово-кредитних установ та органів державної влади, які координують дії учасників об'єднання

Джерело: побудовано автором

Основними напрямками роботи такого кластера можуть бути:

- формування спільних туристичних продуктів;
- позиціонування україно-європейського туризму на міжнародному ринку;

- забезпечення покращення соціально-економічних показників прикордонних територій шляхом підвищення зайнятості населення;

- забезпечення сприятливих умов для господарювання у сфері туризму.

Процес створення кластера ділиться на кілька основних етапів:

1. Підготовчий етап. Визначення майбутніх учасників (підприємств) кластеру та донесення до них ідеї створення кластеру.

2. Створення ініціативної групи шляхом підписання договору про наміри. Потенційні учасники спільного кластеру домовляються про подальші дії щодо його створення.

3. Розробка проекту. Концепція кластерного проекту спільного розвитку, яка передбачає визначення ініціативною групою: потреби майбутніх учасників кластеру та можливості задоволення цих потреб; кон'юнктури ринку; легкість формування кластерів на певній території; джерел формування матеріальної бази.

4. Створення координаційного центру кластеру та визначення основного кола кластеру. На цьому етапі робота Координаційного центру включає розробку статуту, організацію установчих зборів та національну реєстрацію кластеру. Також виникає необхідність планування господарської діяльності учасників кластеру.

5. Початок діяльності кластера. На початковому етапі діяльності кластеру необхідно сформулювати правила та бізнес-плани внутрішньогосподарської діяльності кластера, поступово створити матеріальну основу координаційного центру, збільшити кількість суб'єктів (учасників) кластера.

ЄС проводить цілеспрямовану політику розвитку кластерів шляхом:

- створення та надання доступу до бази даних кластерів, що містить інформацію про кількість кластерів, розташування та історії успіху;

- створення освітніх платформ для забезпечення держав-членів та їхніх регіонів необхідною інформацією про основні напрями реалізації кластерної політики;

- підтримки пілотних проектів та заходів, спрямованих на розробку ефективних інструментів для виявлення та формування кластерних ініціатив.

Стимулювання розвитку кластерів в ЄС проводиться через:

1. Європейську кластерну обсерваторію, яка є інформаційною платформою. Обсерваторія пропонує ряд послуг, зокрема: Cluster Mapping, який надає доступ до останніх карт європейських кластерів і порівняльний аналіз кластерів за ключовими показниками конкурентоспроможності; звіти про кластерні тенденції в Європі, з особливим акцентом на мегатрендах інтернаціоналізації та глобальної промислової трансформації, а також визначення сфер спільного інтересу та можливих сфер співпраці.

2. Європейський секретаріат кластерного аналізу та Європейську фундацію кластерних досягнень (European Cluster Achievement Foundation), діяльність яких спрямована на розробку індикативних методів організації кластерів та вдосконалення внутрішніх процесів управління. Наразі Європейський секретаріат кластерного аналізу та Європейська фундація кластерних досягнень (European Cluster Achievement Foundation) проводять відповідні тренінги та готують навчальні матеріали. Ініціатива також слугує схемою фінансування проекту.

3. Європейську платформу співпраці кластерів, яка дає можливість компаніям продемонструвати себе, обмінятися досвідом та знайти партнерів у країнах ЄС та третіх країнах. Платформа також містить концепцію стратегічного кластерного партнерства, кошти на яку виділяються в рамках програми COSME (Програма конкурентоспроможності підприємств та МСБ). Ці партнерства заохочують європейські кластери працювати разом над розробкою стратегічного бачення та спільних цілей для третіх ринків, тим самим зміцнюючи конкурентоспроможність МСП у глобальному масштабі.

4. Проект CLUSTRAT «Розвиток інновацій через нові кластерні концепції, орієнтовані на підтримку нових індустрій та крос-секторну співпрацю», у рамках якого 18 партнерів з Австрії, Чехії, Німеччини, Угорщини, Італії, Польщі, Словаччини та Словенії розробили спільну

стратегію щодо нових кластерних концепцій, спрямованих на розвиток новітніх технологій та підтримку нових галузей промисловості, а також пропозиції щодо спільних дій на транснаціональному та макрорегіональному рівнях.

5. Ініціативу Vanguard, мета якої досягнення нового зростання завдяки розумній спеціалізації. Регіони, охоплені даною ініціативою, спрямовані на інтернаціоналізацію кластерної ініціативи в рамках транскордонних і мережевих кластерів і партнерств шляхом розширення сфери діяльності

Україна має низку умов, які можуть як сприяти, так і перешкоджати розвитку транскордонних кластерів.

До позитивних умов відносяться:

- наявність технічної та наукової інфраструктури;
- психологічна готовність учасників кластеру до співпраці.

Обмеження розвитку транскордонних кластерів включають:

– відсутність реальної державної підтримки розвитку кластерних систем в Україні;

– відсутність збалансованого розвитку навичок партнерства між вітчизняними суб'єктами господарювання та вміння розробляти спільні плани дій з іноземними партнерами;

– низький рівень поінформованості учасників щодо методів формування кластерів та можливостей міжвідомчої взаємодії на рівні територіальної громади;

– бізнес-середовище та якість управління бізнесом в Україні є низькими;

– багато вітчизняних підприємств не орієнтовані на міжнародний ринок;

– низький рівень розвитку спільних і кооперативних структур (торговельних палат, промислових асоціацій) та їх неспроможність взяти на себе завдання розробки та просування регіональних бізнес-пріоритетів та інтересів;

– рівень планування та прийняття рішень для економічного розвитку території недостатньо.

Вважаємо, що для розвитку транскордонних кластерів на території України необхідно здійснити такі дії:

1) прийняти національну програму розвитку транскордонних кластерів, яка повинна передбачати розробку регіональних програм з урахуванням особливостей певної прикордонної території країни, узгодження національних і регіональних інтересів прилеглих територій

2) прийняти спеціальний закон про транскордонні кластери та внести відповідні зміни до Закону про транскордонне співробітництво, щоб чітко врегулювати поняття транскордонних кластерів та основні принципи їх функціонування на території України;

3) створити мережу інформаційно-консультаційних структур для підтримки створення транскордонних кластерів на прикордонних територіях, забезпечити можливості для проведення необхідних консультацій щодо функціонування таких структур, обміну досвідом з іноземними партнерами. У зв'язку з цим слід звернути увагу на можливість розвитку транскордонного співробітництва українськими акторами за допомогою міжнародної європейської програми EUREKA, асоційованим учасником якої є Україна. EUREKA – це програма, яка дозволяє об'єднати зусилля для реалізації проектів, які неможливо реалізувати в окремих країнах;

4) забезпечити створення експертної системи навчання з акцентом на створення та зміцнення нових транскордонних кластерних систем, враховуючи специфічні обставини, потреби та перспективи розвитку прикордонних територій;

5) всебічно та об'єктивно вивчати провідний досвід формування світової кластерної структури, особливо щодо створення нових робочих місць, підвищення продуктивності праці, впровадження ефективного стимулювання праці, ґрунтового оздоровлення соціальної атмосфери на прикордонних територіях. Конкретні напрямки розвитку транскордонних

кластерів в Україні мають сприяти підвищенню конкурентоспроможності прикордонних регіонів на національному та міжнародному рівнях та підвищенню їх привабливості для інвестиційних портфелів та прямих іноземних інвестицій.

Таким чином, в сучасних умовах, коли зростає актуальність транскордонного співробітництва та розвитку між Україною та сусідніми державами, кластерна модель може стати одним із ефективних засобів формування вітчизняними підприємствами національних конкурентних переваг та підвищення ефективності виробництва шляхом вертикальної та горизонтальної інтеграції.

Слід зазначити, що формування та розвиток транскордонних туристичних кластерів також має здійснюватися на основі маркетингових досліджень, навчання власників туристичного бізнесу та фінансування і підтримки подальшого розвитку вітчизняного туризму.

Сьогодні формування та функціонування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру продовжує мати велике значення. Насамперед, йдеться про формування таких кластерів у межах Люблінського та Карпатського воєводств у Польщі та Волинської і Львівської областей в Україні, функціонування яких забезпечить охорону природних ресурсів, довкілля та культурної спадщини.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ

4.1. Аналіз стану охорони праці і заходи покращення виробничої

санітарії і гігієни праці у підприємствах та організаціях туристичної галузі

Безпека життя і здоров'я туристів є важливим елементом організації туризму. Небезпеки фізичного і соціального характеру повинні прийматися до уваги підприємствами та організаціями туристичної галузі, яким варто мінімізувати й запобігати різноманітним ризикам загроз безпеці туристської діяльності. Забезпечення безпеки передбачає цілий комплекс заходів у рамках національного та міжнародного законодавства, що гарантують безпеку переміщення туристів по території держави, їхнього перебування, збереження здоров'я, життя і майна.

У Гаазькій декларації по туризму відзначається, що для того, щоб нормально функціонувати і розвиватися, туризм має потребу в безпеці для мандрівників і подорожуючих, як національних, так і міжнародних, і для їхньої особистої власності.

Безпека подорожей задекларована в Хартії туризму. Міжнародний досвід з розробки заходів безпеки туризму досліджується й узагальнюється Світовою організацією торгівлі.

Безпека туристів і захист у сфері туризму зв'язані з великою кількістю правил і постанов, що повинні виконуватися не тільки туристською адміністрацією, але і цілим рядом інших адміністративних органів, що працюють у різних економічних і соціальних секторах (фінанси, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, розвиток територій, енергетика, зайнятість і т.п.), і насамперед у приватному.

В Україні діє Закон України “Про туризм”, що передбачає систему гарантування безпеки туристів та порядок продажу туристичних послуг, враховуючи розгляд усіляких ризиків, що можуть спричинити несприятливі наслідки і завдати шкоди здоров'ю туриста та його майну [16].

Згідно із Законом [16] з метою забезпечення безпеки туристів підприємства та організації туристичної галузі зобов'язані:

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі, необхідність виконання загальнообов'язкових вимог і запобіжних чи попереджувальних заходів (медичних щеплень тощо);

- створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій тощо;

- гарантувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком (автомобільний, гірський, лижний, велосипедний, водний, мотоциклетний, пішохідний туризм, спелеотуризм тощо);

- забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем;

- забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги;

- забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;

- оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи.

В Україні також діє міждержавний стандарт (ГОСТ 28681.1-95) “Туристично-екскурсійне обслуговування”, який передбачає порядок проектування туристичних послуг, включаючи розгляд можливих ризиків, які можуть викликати негативні наслідки і спричинити шкоду здоров'ю туриста та його майну.

Особи, які організують експлуатацію туристичних ресурсів, зобов'язані забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки.

Надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства. Організація рятувальних команд і порядок здійснення рятувальних заходів визначаються Кабміном в Україні. Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів до законодавства та міжнародних договорів України.

Таким чином, на створення привабливих та одночасно сприятливих і безпечних умов перебування туристів і рекреантів в місцях тривалого відпочинку та тимчасового перебування впливають як технічні засоби інфраструктурного забезпечення, так і людський чинник з усіма факторами сприяння або загрози безпеці, створення умов гостинності та якості послуг.

Ефективним напрямком підвищення безпеки в туризмі є розробка та реалізація превентивних заходів, що дозволяє знизити частоту негативних подій і важкість наслідків та скоротити загальні витрати на гарантування безпеки. Прихильники такого підходу вважають, що підприємство, яке мінімізує витрати, має прагнути до того, щоб маржинальні витрати превентивних заходів були рівні маржинальним витратам ліквідації наслідків негативних подій, що відбулися (аварій, катастроф, нещасних випадків, збоїв у процесі виробництва і реалізації туристичного продукту тощо). Отже, на розробку та реалізацію превентивних заходів варто спрямовувати ресурси доти, поки сумарні/загальні витрати на гарантування безпеки не виявляться мінімальними.

Превентивні заходи підприємств та організацій туристичної галузі мають підвищити рівень безпеки в туризмі, зокрема щодо безпеки інфраструктурного забезпечення. Практика показує, що співвідношення витрат, здійснених до моменту настання негативної події і різних втрат, наприклад готелю, зокрема витрат на ліквідацію наслідків небезпеки та відновлення майна і ресурсів, дорівнює 1/15. Необхідність проведення превентивних заходів не викликає сумнівів, але на цей час не розроблена

методика оцінювання, якого розміру мають бути ці заходи з матеріальної, трудової, фінансової точки зору. Крім цього, витрати на дослідження негативної події можна зарахувати як до превентивних, так і до ліквідаційних. Як бачимо, існує ряд складних і донині не вирішених питань щодо врахування усіх можливих факторів впливу на безпеку туристичних підприємств і організацій.

Ефективне вирішення проблеми безпеки у сфері туризму вимагає системного підходу, заснованого на аналізі функціонування об'єкта, виявленні найуразливіших зон і особливо небезпечних загроз, складання всіх можливих сценаріїв кримінальних дій та виробленні адекватних заходів протидії.

Працівники служби безпеки підприємств та організацій туристичної галузі мають постійно вивчати досвід експлуатації своїх інфраструктурних об'єктів і мати консультаційну взаємодію з фахівцями державних служб охорони порядку, пожежної безпеки, силових відомств.

Перехід до нової, сучасної концепції туристичної безпеки, яка передбачає застосування складної спеціальної техніки, вимагає перегляду тактичних аспектів в роботі підприємств та організацій туристичної галузі. Для цього необхідно реалізувати такі організаційні заходи: розробити детальні інструкції дій у всіх можливих позаштатних ситуаціях і надати детальні коментарі щодо їх виконання для кожного працівника; скласти короткі, багатоінформативні та зрозумілі інструкції стосовно користування засобами безпеки для туристів, у які мають бути внесені короткі правила поведінки у разі екстремальної ситуації; регулярно проводити заняття з підвищення кваліфікації персоналу служби безпеки; проводити навчання персоналу з правил користування апаратурою безпеки; організувати для персоналу періодичну (не менш одного разу на рік) перевірку знань у сфері безпеки; організувати нечисленну, але професійну інженерну службу (у межах штату служби безпеки), серед обов'язків якої було б проведення технічного обслуговування туристичних підприємств.

4.2. Пожежна безпека

Вогонь, що вийшов із-під контролю, здатний викликати значні руйнівні та смертоносні наслідки. До таких проявів вогняної стихії належать пожежі.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується у часі і просторі.

Залежно від розмірів матеріальних збитків пожежі поділяються на особливо великі (коли збитки становлять від 10000 і більше розмірів мінімальної заробітної плати) і великі (збитки сягають від 1000 до 10 000 розмірів мінімальної заробітної плати) та інші. Проте наслідки пожеж не обмежуються суто матеріальними втратами, пов'язаними зі знищенням або пошкодженням основних виробничих та невиробничих фондів, товарно-матеріальних цінностей, особистого майна населення, витратами на ліквідацію пожежі та її наслідків, на компенсацію постраждалим і т. ін. Найвідчутнішими, безперечно, є соціальні наслідки, які, передусім, пов'язуються з загибеллю і травмуванням людей, а також порушенням їх фізичного та психологічного стану, зростанням захворюваності населення, підвищенням соціальної напруги у суспільстві внаслідок втрати житлового фонду, позбавленням робочих місць тощо.

Не слід забувати й про екологічні наслідки пожеж, до яких, у першу чергу, можна віднести забруднення навколишнього середовища продуктами горіння, засобами пожежогасіння та пошкодженими матеріалами, руйнування озонового шару, втрати атмосферою кисню, теплове забруднення, посилення парникового ефекту тощо.

Цілком закономірно, що повинна існувати безпосередня зацікавленість підприємств та організацій туристичної галузі у зниженні вірогідності виникнення пожеж і зменшенні шкоди від них. Досягнення цієї мети є досить актуальним і складним соціально-економічним завданням, вирішенню якого повинні сприяти системи пожежної безпеки.

Пожежна безпека об'єкта – це стан об'єкта, за якого з регламентованою імовірністю виключається можливість виникнення і розвитку пожежі та впливу на людей її небезпечних факторів, а також забезпечується захист матеріальних цінностей.

Системи пожежної безпеки – це комплекс організаційних заходів і технічних засобів, спрямованих на запобігання пожежі та збитків від неї.

Відповідно до ГОСТ 12.1.004-91 пожежна безпека об'єкта повинна забезпечуватися системою запобігання пожежі, системою протипожежного захисту і системою організаційно-технічних заходів

Системи пожежної безпеки мають запобігти виникненню пожежі і впливу на людей небезпечних факторів пожежі на необхідному рівні. Потрібний рівень пожежної безпеки людей за допомогою зазначених систем, згідно з ГОСТ 12.1.004-91, не повинен бути меншим за 0,999999 відвернення впливу на кожну людину, а допустимий рівень пожежної небезпеки для людей не може перевищувати 10" впливу небезпечних факторів пожежі, що перевищують гранично допустимі значення на рік у розрахунку на кожну людину.

Об'єкти, пожежі на яких можуть призвести до загибелі або масового ураження людей небезпечними факторами пожежі та їх вторинними проявами, а також до значного пошкодження матеріальних цінностей, повинні мати системи пожежної безпеки, що забезпечують мінімально можливу імовірність виникнення пожежі.

Основними вихідними даними при розробці комплексу технічних і організаційних рішень щодо забезпечення потрібного рівня пожежної безпеки в кожному конкретному випадку є чинна законодавча і нормативно-технічна база з питань пожежної безпеки, вибухопожежонебезпечні властивості матеріалів і речовин, що застосовуються у виробничому циклі, кількість вибухопожежонебезпечних матеріалів і речовин і особливості виробництва.

На основі цих вихідних даних визначаються такі критерії вибухопожежонебезпеки об'єкта, як категорії приміщень і будівель за вибуховою і пожежною небезпекою, а також класи вибухонебезпечних і пожежонебезпечних зон.

4.3. Інструкція з охорони праці для менеджера з туризму

Охорона праці відіграє важливу роль як суспільний чинник, оскільки, якими б вагомим не були трудові здобутки, вони не можуть компенсувати людині втраченого здоров'я, а тим більше життя.

Менеджер з туризму зобов'язаний дотримуватись вимог законодавчих та загальних нормативно-правових актів України з питань охорони праці, пожежної і радіаційної безпеки та безпеки життєдіяльності, а також інструктивно-методичних документів з питань безпеки життєдіяльності.

Також менеджер з туризму повинен бути ознайомлений з такими Державними міжгалузевими та галузевими нормативними актами про охорону праці як “Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці”; “Типове положення про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях України”; “Положення про організацію наукової, науково – технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації”.

Охорона праці менеджера з туризму заснована на чинному законодавстві: Закон України “Про охорону праці”, Закон України “Про освіту” , Закон України “Про обов'язкове державне соціальне страхування”; Закон України “Про пожежну безпеку”, “Кодекс законів про працю” та нормативно-правових актів з питань охорони праці, пожежної безпеки, техніки безпеки та безпеки життєдіяльності.

Інструкція з охорони праці встановлює вимоги щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності менеджера з туризму. До роботи менеджера з туризму на туристичному підприємстві допускаються особи, які мають

спеціальну освіту, підтверджену документом установленої форми (дипломом), можливо навіть стаж роботи і які пройшли:

- попередній профілактичний медичний огляд. Під час влаштування на роботу менеджер з туризму проходить попередній медичний огляд, у подальшій роботі медогляди проходить періодично один раз на рік;

- інструктаж з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності на робочому місці.

Тобто, при прийому на роботу менеджер з туризму проходить інструктаж з охорони праці на техніки безпеки на робочому місці, який завершується підписом в журналі реєстрації інструктажів з охорони праці на робочому місці туристичного підприємства. Первинний інструктаж із новим працівником є обов'язковим. Мета інструктажу – навчити його правильно і безпечно виконувати свої трудові обов'язки. Він включає такі пункти: обережне користування електроприладами (чайник, кондиціонер, комп'ютер, принтер, телефон) та оргтехнікою на підприємстві.

Менеджери з туризму більшу частину своєї роботи проводять в офісі і мають власне робоче місце. Для ефективної роботи працівника робоче місце має бути правильно організоване.

Меблі слід добирати згідно з функціональними, ергономічними, психофізіологічними і естетичними вимогами. Розміщення меблів і засобів оргтехніки має забезпечувати зручне використання їх.

Організація робочого місця менеджера передбачає:

- упорядкування і планування приміщення, в якому воно знаходиться;
- вибір і обладнання робочого місця засобами і предметами праці;
- розміщення предметів праці на робочому місці у певному порядку.

Існує декілька правил, що стосуються робочого місця. Зокрема, в туристичному офісі заборонене використання будь-яких предметів і рослин (отруйних, колючих), які можуть негативно позначитися на здоров'ї.

Оформлення туристичного кабінету повинно відповідати рекомендованим санітарно-гігієнічним, технічним нормам (освітленості, температури, вологості, швидкості руху повітря) та естетичним вимогам.

Туристичний кабінет розташовується в приміщеннях з достатнім природним та штучним освітленням, звуковою ізоляцією, необхідною кількістю розеток. Кімната повинна забезпечувати психотерапевтичний ефект. Підвищенню комфортності сприяють кімнатні рослини, акваріуми, зображення природи, гарних картинок екзотичних країн, виставлені сувеніри тощо.

Для кращого розсіювання та відбиття світла рекомендується стелю фарбувати у білий колір. Якщо вікна у приміщенні виходять на сонячний бік, то стіни краще оформляти у прохолодні тони: блакитний, зеленуватий, салатний. Для приміщень з вікнами, орієнтованими на північ, північний захід, північний схід більше підходять кольори теплої гами: жовтуватий, світло-рожевий, пісковий. Підлога, незалежно від матеріалу, з якого вона зроблена, повинна мати темніший колір, ніж стіни.

Але сучасний дизайн іноді диктує нам зовсім інші вимоги. Оскільки туристичний офіс має асоціюватися у клієнтів з відпочинком: морем, сонцем, можна оформити його у яскравих кольорах з доданням блакитних та жовтих кольорів, а також гарно виглядають в туристичному офісі саме картинки екзотичних країн, туристичні карти, глобуси.

Під час виконання своїх обов'язків менеджер з туризму піддається діям наступних небезпечних і шкідливих факторів:

- психофізіологічна напруга;
- висока концентрація уваги;
- електронебезпека;
- пожежонебезпека;
- порушення мікрокліматичних умов в приміщенні.

Також, менеджер з туризму повинен дотримуватися затвердженого на турфірмі режиму роботи: 10:00 – 19:00.

Отже, знання й виконання усіх вимог інструкції з охорони праці є посадовими обов'язками менеджера з туризму, а їхнє недотримання – порушенням трудової дисципліни, що веде до відповідальності, встановленої законодавством України.

ВИСНОВКИ

В кваліфікаційній роботі проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку туристичної сфери України та розроблено напрямки післявоєнного відновлення вітчизняної туристичної галузі на перспективу. За результатами проведених у роботі досліджень можна сформулювати такі висновки і пропозиції:

1. Світовий туристичний ринок стає все більш глобалізованим, і цьому сприяє міжнародне співробітництво, яке не тільки підвищує економічні показники, а й стає фактором, який безпосередньо бере участь у покращенні відносин між країнами, налагодженні партнерських і комерційних відносин, що зміцнює мир і добросусідство.

2. Сьогодні індустрія туризму будь-якої країни не може існувати незалежно від інших країн. Для успішного функціонування туризму між країнами встановлюються дипломатичні відносини та підписуються угоди, що регулюють сфери співпраці в цій галузі. Найбільш ефективним механізмом створення сприятливого туристичного середовища є здійснення цілеспрямованого та системного двостороннього, багатостороннього, регіонального та міжрегіонального міжнародного співробітництва

3. На сучасному етапі при наявності різноманітної кількості наукових досліджень з питань туризму, проблематика міжнародної туристичної співпраці України розкрита недостатньо, а окремі її аспекти лише фрагментарно досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями. А практика реалізації міжнародної співпраці України в сфері туризму не є достатньо ефективною. Більшість актуальних питань у сфері міжнародного туризму на сьогодні недостатньо врегульовані.

4. Сьогодні у світі сформувалася певна система міжнародних інституцій нагляду та співпраці. Чітка класифікація рівнів дає змогу сформулювати загальне бачення та проблеми вдосконалення сучасних систем управління, оскільки система регуляторних органів у туристичному секторі суттєво відрізняється залежно від країни та ролі туризму в її економіці,

зокрема наявності унікальних природних і культурних ресурсів, потенціалу туристичного ринку країни, доступності туристичних ресурсів для вітчизняних та іноземних туристів, ролі країни на міжнародному туристичному ринку, масштабів інвестицій у туристичний сектор.

5. Досвід і наукові дослідження сучасного світу доводять, що виникненню міжнародних організацій передувало досить тривалий процес розвитку міжнародних обмінів, у ході якого формувалися об'єктивні суспільні запити, що вимагали створення спеціалізованих міжнародних організацій для регулювання все більш складних багатосторонніх відносин між країнами.

6. Україна надає великого значення міжнародній співпраці у формуванні та реалізації світової туристичної політики, включаючи фінансову та технічну допомогу Україні та міжнародні інвестиційні проекти у сфері туризму. Завдяки своєму туристично-рекреаційному потенціалу Україна має чудову можливість стати одним із головних туристичних центрів Європи. Розвиток співробітництва з ЄС здійснюється відповідно до Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС 1994 року і Плану реалізації Стратегії інтеграції України до ЄС.

7. Незважаючи на численні проблеми міжнародного співробітництва у сфері туризму в Україні, аналіз показує, що Україна робить свій внесок у розвиток міжнародної співпраці. Наша держава активно створює різноманітні неурядові громадські туристичні організації, вступає до світових асоціацій, сприяє розвитку міжнародного туристичного співробітництва, результатом чого є розширення туристичних горизонтів, запровадження міжнародних стандартів якості туристичних послуг, розвиток рекламної діяльності та міжнародного партнерства.

8. Останніми роками такі форми міжнародного співробітництва, як транскордонне співробітництво та створення єврозони, набули особливого значення, і за їх ефективної роботи вони можуть бути певним засобом реалізації соціально-економічного та політичного потенціалу прикордонних

територій. В Україні налічується 10 єврон, які різняться за територіально-географічними та адміністративними ознаками.

9. На розвиток транскордонного співробітництва у сфері туризму України негативно впливають різноманітні фактори, зокрема: низький рівень розвитку прикордонної транспортної інфраструктури, особливо автомобільних доріг, мостів і поромів, що ведуть до державних пунктів пропуску; повільне впровадження сучасних методів контролю в пунктах пропуску через державний кордон; законодавчі та інституційні обмеження розвитку малого та середнього підприємництва в прикордонних територіях України; відсутність поширених в інших країнах систем раннього попередження про стихійні лиха та захисту від надзвичайних ситуацій та раціонального використання природних ресурсів; низьке використання туристичного потенціалу та культурної спадщини прикордонних територій; відмінності в правилах і процедурах підготовки та фінансування проектів транскордонного співробітництва; менша активність учасників транскордонного співробітництва на регіональному та регіональному рівнях громад; недостатня донорська підтримка проектів транскордонного співробітництва у східній та центральній Україні призвела до нерівних умов та слабкої поінформованості про розвиток транскордонного співробітництва.

10. Водночас через військово-політичні причини, а саме повномасштабну війну російської федерації проти України, з лютого 2022 року Єврон «Ярославна», «Донбас», «Слобожанщина», «Чорне море» остаточно припинила своє існування. У стані «застою» перебувають єврони «Дніпро», «Буг», «Верхній Прут» і лише «Карпатський» розвивається.

11. Розвиток відносин між Україною та Республікою Польща сприяє інтеграції України в глобальні та регіональні структури безпеки та співробітництва. Польща комплексно стимулює українських туристів до поїздок до Польщі. Важливим комплексом зовнішніх факторів розвитку транскордонного туризму є міжнародне співробітництво України та Польщі,

зокрема членство в Міжнародній туристичній організації (UNWTO), Європейській туристичній організації та Світовій організації торгівлі.

12. Роль транскордонного співробітництва у сфері туризму між Україною та Польщею є надзвичайно важливою. Транскордонне співробітництво у сфері туризму сприяє покращенню іміджу прикордонних територій, розвитку інфраструктури та збільшенню зайнятості, поглибленню прямих партнерських відносин між туристичними підприємствами та організаціями, покращенню якості туристичних послуг, підвищенню конкурентоспроможності туристичних послуг, налагодженню співпраці між громадськими організаціями; створенню спільних туристичних транскордонних продуктів; впровадженню закордонного досвіду регулювання туристичних послуг; налагодженню контактів з іноземними представництвами та ін.

13. Враховуючи прагнення України до євроінтеграції та її надзвичайно позитивний досвід розвитку туризму, є доцільним розглянути таку співпрацю на прикладі Європейського Союзу – міжнародної інтеграційної організації, що діє на місцевому рівні та є найбільшим з туристичних партнерів України. співпраця між ЄС та різними країнами і міжнародними організаціями у сфері туризму базується на міжнародних договорах, які регулюють туризм та пов'язані з ним відносини. Така ситуація спричинена відсутністю виключної компетенції ЄС у сфері туризму. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стане ще одним кроком до покращення відносин між суб'єктами міжнародного права у сфері туризму.

14. Туристичне співробітництво на прикордонних територіях із сусідніми країнами має активно здійснюватися як основа економічного та соціального розвитку, координувати спільні дії, вирішувати індивідуальні проблеми, підвищувати ефективність використання рекреаційних ресурсів та туристичної інфраструктури, створювати та просувати туристичні продукти (послуги). Необхідно використовувати переваги новітніх форм економічної оптимізації територіального виробництва в українському та європейському

прикордонних регіонах, зокрема однією з таких форм є транскордонні кластери.

15. Сьогодні формування та функціонування українсько-польського транскордонного туристичного кластеру продовжує мати велике значення. Насамперед, йдеться про формування таких кластерів у межах Люблінського та Карпатського воєводств у Польщі та Волинської і Львівської областей в Україні, функціонування яких забезпечить охорону природних ресурсів, довкілля та культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 Амеліна І.В., Попова Т.Л., Владимиров С.В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 256 с.
- 2 Артьомов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. Серія «Євроінтеграція: український вимір». Вип. 13 Ужгород: Ліра, 2009. 520 с.
- 3 Божидарнік Т.В. Міжнародний туризм: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
- 4 Бучко Ж. Тенденції розвитку туризму в євро регіонах за участі України. Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку: збірник матеріалів Всеукр. наук.-прак. інт.-конф., 28-29 жовтня 2020 р. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 70-73.
- 5 В'їзд та виїзд туристичних потоків. Державна служба статистики України. URL: <http://www.dnestrstat.gov.ua/statinfo/tur/include/tur1.pdf>
- 6 Ганський В.О. Особливості регіонального регулювання ринку туристичних послуг в умовах формування глобального туристичного простору. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип 5 (1) Серія: економічні науки. Херсон: 2014. С. 44-48.
- 7 Гарагонич В. Транскордонне співробітництво України: мости через кордони : монографія. Ужгород : Карпати, 2011. 432 с.
- 8 Головне управління статистики у Львівській обл. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Database/30/ databasetree_uk.asp
- 9 Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 10 Добрева Н. Основні напрями розвитку транскордонних кластерів в Україні. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип.34. С. 246-253.
- 11 Довідник з міжнародного туризму [колектив авторів] / за наук.

ред. О. Б. Чернеги. Кривий ріг: Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. ФОП Чернявський Д. О. : Сх. вид. дім, 2016. 116 с.

12 Дубенюк Я.А. Розвиток світового ринку туристичних послуг: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Донец. нац. ун-т. Донецьк: 2008. 20 с.

13 Дудченко Н.О., Любіцева О.О. Аналіз динаміки глобального індексу конкурентоспроможності сфери туризму в Україні. *Specialized and multidisciplinary scientific researches*. 2020. № 11. С. 36–38.

14 Інституційне середовище міжнародного бізнесу: класифікація міжнародних конференцій. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-23331-3.html>

15 Інформація та проблемні питання щодо співробітництва України з Європейським Союзом (ЄС) у галузі туризму. URL: <http://www.tourism.gov.ua/pages.asp?IdType=2&Seq=6>

16 Закон України «Про туризм» №1282/4 від 18.11.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 29.

17 Коваль А. Розвиток транскордонного туристичного співробітництва України та Польщі в умовах євроінтеграції. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. 2013. Випуск 3. С. 220-223.

18 Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти): навч. посіб, 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Альтерпрес, 2005. 436 с.

19 Мальська М.П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг : навч. посіб. / М-во освіти і науки та ін. Київ.: Знання, 2008. 664 с.

20 Міщенко А.Г. Міжнародне співробітництво в сфері туризму. *Науковий вісник Київського гуманітарного інституту*. 2008. Вип 1. Серія: економічні науки. С. 18-24 URL: https://tourlib.net/statti_ukr/mishchenko.htm

21 Мокій А.І., Яхно Т.П., Бабець І.Г. Міжнародні організації: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

22 Державне агентство розвитку туризму України URL: <https://www.tourism.gov.ua/>

23 Павлюк А.П. Кластерна модель регіональної економіки: теоретико-методологічні засади. *Продуктивні сили України*. 2009. № 1. С. 105-113.

24 Парфіненко А. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126. Ч. 1. С. 12–23.

25 План дій «Україна – Європейський Союз». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693

26 Програма Транскордонного Співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua/pages/269>.

27 Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 408. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-rozvitku-transkordonnogo-s140421>

28 Програма з відновлення України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/programa-z-vidnovlennya-ukrayiny-uryad-zatverdyyv-poryadok-nadannya-subvenciyi-na-proyekty-z-vidnovlennya-infrastruktury-u-devyaty-oblastyah/>

29 Про приєднання до Протоколу про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат: Закон України від 22.02.2017 р. № 1905-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1905-19>

30 Про Програму інтеграції України до Європейського союзу: Указ Президента України №1072/2000 від 14.09.2000 р. Офіційний вісник України. 2000. 13.10. №39. С. 2

31 Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Чеської Республіки, Естонської Республіки,

Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки до УПС та внесення змін до УПС від 29.04.2004 р.
URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c&find=1&org=856>

32 Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 300 с.

33 Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці Львівської області. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/.pdf>

34 Реутов В.Є. Транскордонне співробітництво регіонів України: теоретико-практичні аспекти розвитку. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_60

35 Статистичні дані щодо перетину українського кордону громадянами інших держав. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/statistichni-dani-shchodoperetinu-ukrayinskogo-kordonu-inozemcyami>

36 Статистичний звіт Всесвітньої ради з питань подорожей і туризму за 2019 рік. URL: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impactresearch/regions-2019/world2019.pdf>

37 Степаненко Н.О. Розвиток туристичної діяльності України в умовах євроінтеграції. *Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки»*. 2017. №10. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3107

38 Стрільчук В. Особливості українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері туризму. *Волинський музейний вісник: музеї у дослідженні та збереженні пам'яток культурної спадщини західноукраїнських земель* : наук. зб. Вип. 4. Луцьк, 2012. С. 215–218.

39 Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%>

40 Угода про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною. Європейський Союз: політика, економіка, право: навч. посіб. / за ред. Н. В. Антонюк, М. М. Микієвича. Львів: 2005. С.

447-498.

41 Україна стала членом Європейської туристичної комісії. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/92650-ukraina-stala-chlenom-evropejskoi-turistichnoi-komisii.htm>

42 Угода про міжрегіональне співробітництво між Урядом України та Урядом Республіки Польща від 24.06.1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

43 Українська дипломатична енциклопедія: у 2 т. / ред. рада: Л. В. Губерський (голова) та ін.; нац. ун-т імені Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ: Знання України, 2004. Т. 2. 797 с., с. 500

44 Цибух В., Баєв В. Українсько-польське стратегічне співробітництво: проблеми та перспективи. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2017. Випуск 41. С. 120-127.

45 EC Legal Systems: An Introductory Guide / M. Sheridan, J. Cameron; Ed. by J. Toumlin. London; Dublin; Edinburgh; Brussels: Butterworth's, 1992. 586 p., [XLVI].

46 Eeckhout, Piet. External Relations of the European Union: Legal and Constitutional Foundations (Oxford EC Law Library). Oxford University Press, 2005. P. 5.

47 Doc. WTO. Report of the Council for Trade in Services to the General Council. S/C/12. 23 November 2000.

48 Doc. WTO. Tourism services: Background Note by the Secretariat. S/C/W/51. 23 September 1998.

49 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: <http://www.oecd.org/>

50 Resolutions by the General Assembly A/RES/3208 (XXIX). A/PV.2266 11 Oct. 1974. Status of the European Economic Community in the General Assembly URL: [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3208\(XXIX\)&Lang=E&Area=RESOLUTION](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3208(XXIX)&Lang=E&Area=RESOLUTION)

51 Travel & Tourism Economic Impact, 2018. Ukraine. URL: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economicimpact-research/countries-2018/ukraine2018.pdf>

52 Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations (1986- 1994). Official Journal L 336, 23.12.1994, p. 22–39.

53 UNWTO World Tourism Barometer (Russian version). Vol .18. № 1. 2020. URL: <https://www.eunwto.org/>